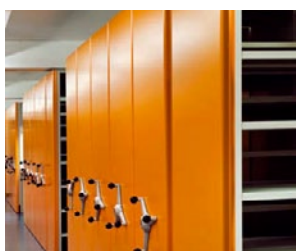

nordisk ARKIVNYT

4 • 2011

Skybrud i København den 2. juli 2011

192

Sentraldepot for Arkiv-
verket – et konseptvalg

168

Svenska Riksarkivets
Projekt 47 - nu igång
på allvar!

183

Registrering og digi-
talisering af fotos på
tre regionalarkiver i
Island

190

En stor arkivperson-
lighet höll avskeds-
föreläsning

163

HOVEDREDAKTØR

Leon Jespersen
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45)33 95 41 01
Fax: 33 15 32 39
e-post: lj@ra.sa.dk

LOKALREDAKTØRER

Danmark

Se hovedredaktør

Finland

Pertti Hakala
Riksarkivet
Box 258. FIN-00171 Helsingfors
Tel.: (+358) 22 85 21
e-post: pertti.hakala@narc.fi

Island

Eiríkur G. Guðmundsson
Nationalarkivet, Reykjavík
Laugavegur 162, IS-105 Reykjavík
Tel.: +354 590 33 00
e-post: eirikur@skjalasafn.is

Norge

Maria Press
Statsarkivet i Trondheim
Maskinistgata 1
N-7042 Trondheim
Tel.: (+47)73 88 45 00
e-post: maria.press@arkivverket.no

Sverige

Maria Nordström Jarnryd
Riksarkivet
Box 12541
S-10229 Stockholm
Tel.: (+46)10 47 67 235
e-post: maria.nordstrom@riksarkivet.ra.se

NA udkommer fire gange om året.
ISSN 0546 2851

Layout & tryk: Nofoprint as

Retur

Rigsarkivet

Nordisk Arkivnyt
udgives af Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45)33 95 41 01
E-post: lj@ra.sa.dk
www.arkivnyt.nu

Hovedredaktøren

Kære læser,

Der er tradition for at gøre status ved årets slutning. En status kan antage skikkelse af et Janus-hoved, hvor man tilbageskuende evaluerer årets begivenheder, og med afsæt i, hvad der gik godt og mindre godt, formulerer nye mål og visioner for det kommende år. En bladredaktion gør sig de samme overvejelser: Om man på de halvt hundrede sider, der er til rådighed i hvert nummer, får givet et dækkende billede af den nordiske arkivverden – geografisk og tematisk.

I forlængelse heraf, er det glædeligt, at vi i dette nummer har bidrag fra både Færøerne og Grønland. Tematisk er det vanskeligere at bedømme, hvad der kan være forsømt. I år har der ikke været bragt nogen fælles-nordisk artikel, men derimod flere indlæg i den nye spalte "Synspunkter", hvor bidragsydere har diskuteret arkivrelevante aspekter.

Omvendt kan også hyppigt berørte temaer fremkalde selvransagelse. Formidling er et begreb og tema, der ofte har været berørt i NA, fordi det har en stor plads i de nordiske arkivvæseners overvejelser. Men forstår vi det samme ved formidling? Forveksler man undertiden ikke tilgængeliggørelse med formidling, og er det muligt altid at foretage denne sondring? Har formidling samme indhold for papir- og digitale arkivalier? Og hvilke formål har formidling?

Spørgsmålene berører arkivernes funktioner. Om de udelukkende skal servicere forskere og andre brugere, så disse kan formidle arkivernes indhold, eller om arkiverne selv skal fortælle den gode historie? Netudstillingerne ultakorte budskaber, der tager farve af netbrugernes flygtighed, står i grell modsætning til arkivstudier, der ofte forudsætter timelang fordybelse. Formidlingen kan her spare brugerne for tidkrævende gennemgang af tekstmasser, men visionerne kan række videre end til blot at fortælle den gode historie. Arkivarer med direkte tilgang til det arkivalske stof kan bidrage til samfundsdebatten. F.eks. ved at kommentere aktuelle begivenheder og give en uddybende baggrundsbeskrivelse, der sætter aktuelle begivenheder i relief og ind i en historisk kontekst. Uanset om det er en sportsbegivenhed eller en valghandling. Mere generelt kan formålet være at henlede samfundets opmærksomhed på den store kulturarv, der gemmer sig på arkivvæsenernes kilometerlange hylder, og hvor den gode historie både kan være et middel og et mål.

Formidling synes at befinde sig i spændingsfeltet mellem flere udviklingslinjer. Samfundet – og arkiverne – er ved at omstille sig til overgangen fra papir- til digitale arkivalier, læsesalspladserne forlades til fordel for pladsen foran computerskærmen, arkivalier digitaliseres og "overflødig" besøg på arkivernes fysiske læsesal. Et samfund, hvor det visuelle spiller en stadig større rolle på bekostning af det tekstuelle, hvor arkivernes venten på besøgende er erstattet af en offensiv synliggørelse og deltagelse i en konkurrence om folks opmærksomhed. Formidling skal formentlig tjene flere formål og ske gennem forskellige medier.

Men internetoplysningernes undertiden nødtørftige dokumentation kan også aktualisere spørgsmålet om autenticitet, der er arkivernes adelsmærke. NA håber i det kommende år at kunne kaste lys over flere af disse problemstillinger, fordi arkivvæsenerne synes at befinde sig i et vadeded. NA er ikke blot et blad for de ansatte i de nordiske arkivvæsener, men forhåbentlig også af dem, så redaktionen modtager gerne artikler eller idéer til artikler. Med disse ord vil redaktionen ønske læserne en god jul og et godt nytår.

Leon Jespersen

■ Foto: Tomi Mustika.

En stor arkivpersonlighet höll avskedsföreläsning

Pertti Hakala

Arkivrådet och professorn Eljas Orrman, som meriterat sig inom såväl arkivens som forskningens värld, gick i pension i oktober 2011. Inför sin pensionering höll han 11.10 en avskedsföreläsning i Riksarkivets gamla forskarsal för en månghövdad publik, och reflekterade också något senare kring sina många decennier i arkivverkets tjänst. Flera av de närvarande framförde sina hälsningar till pensionären in spe och tackade honom för all hjälp och gott samarbete.

I sin [finskspråkiga] föreläsning, rubricerad "Synpunkter beträffande

gallringen av handlingar och offentligheten", framhöll Orrman det nära sambandet mellan dessa fenomen. Han påminde åhörarna om det stora ansvar som var förknippat med gallringen: vad som blivit utgallrat och förstört kan inte återfås. Det bevarade materialet måste ge en riktig och sanningsenlig, men även tillräckligt täckande och representativ bild av den tid som det ansluter sig till. Orrman citerade 1940 års arkivsakkunniga i Sverige som i *suppressio veri* (hemlighållande/döljande av sanning) och *suggestio falsi* (medvetet vilseledande/missvisande återgivning av fakta) såg de

största riskerna vid gallring. Han analyserade särskilt det hot mot bevaringen av information som s.k. etisk gallring (integritetsgallring) utgör

Föreläsningen gav utlopp för djup oro beträffande bevarandet av det viktiga elektroniska material som innehåller personuppgifter. Den moderna forskningen nöjer sig inte längre med att konstatera och beskriva händelseförlopp och fenomen; i stället försöker man utreda deras tillkomstprocesser och mekanismer med hjälp av t.o.m. känsliga personuppgifter. De enkom utfärdade registerlagarna inskränker

emellertid arkivverkets befogenheter beträffande bevaringen och utgallringen av sådana personregister vilka anses innehålla känslig information. Följaktligen har forskningen redan gått miste om värdefull information som utgallrats och gått förlorad.

Läget förvärras av att det finska arkivverkets ställning är oklar vid beredningen av registerlagar där det inte a priori förutsätts att Riksarkivet skall höras. (I det avseendet är det svenska Riksarkivets ställning tydligare.) Orrman ansåg att praxis vid beredning av registerlagar absolut borde ändras så att finska Riksarkivet skulle involveras redan i detta skede.

Analysen av handlingsoffentligheten vidtog med en påminnelse om den inbyggda konflikten mellan informationsbehov och legitim begränsning av tillgången på information. Också flera forskare har noterat vådan av en extremt liberal hand-

lingsoffentlighet där hanteringen av viktiga frågor tenderar att förbli muntlig för undvikande av besvärande publicitet. Under sådana förhållanden kan yrkanden på integritetsskydd (dvs. lång sekretessperiod) också bero på helt andra skäl än de uppgivna.

Orrman ansåg att offentlighetslagen (se <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990621>) i dess nuvarande form stadgar om så långa sekretessperioder att det inte längre finns något som helst skäl till gallring p.g.a. åberopat integritetsskydd. Att föreläsaren var tillfreds med det rådande läget blev klart. De rådande sekretessperioderna är enligt Orrman acceptabla ur forskningens synvinkel sett, i synnerhet som sekretessbelagd information som överförs till arkivverket kan ställas till forskarnas eller andra användares förfogande – ifall syftet är godtagbart. Föreläsaren påminde enkom om de stadganden i offent-

lighetslagen som tryggar forskningens frihet.

Rådande praxis inom lagstiftningen beträffande den offentliga förvaltningens personregister borde alltså ses över. Orrman konstaterade avslutningsvis att den nuvarande offentlighetslagen utformats i enlighet med de rådande värderingarna i det finländska samhället och att den inte ger något stöd för de krav som framförts på utgallring av personregister p.g.a. integritetsskydd. Kombinerandet av den vidsträckt handlingsoffentligheten med integritetsskyddet är till syvende och sist en fråga för de myndigheter som tillämpar lagarna och för förvaltningsdomstolarna.

Eljas Orrmans avskedsföreläsning väckte säkert många tankar bland åhörarna. Förhoppningsvis ges den också ut i tryck i någon lämplig publikationsserie.

Civiltjänstgöringen i Riksarkivet

Mauri Laine

Enligt Finlands grundlag (§ 127) är varje finsk medborgare skyldig att delta i fosterlandets försvar eller att bistå försvaret på det sätt som bestäms i lag. Befrielse från denna plikt kan inte beviljas, men civiltjänstgöringen utgör en alternativ form av tjänst-

göring som i praktiken innebär befrielse från deltagande i försvaret av fosterlandet med militära medel. Skyldigheten att delta i fosterlandets försvar omfattar i Finland värnplikt, civiltjänstplikt, arbetsplikt och skyldighet att delta i skolning i befolkningsskydd.

Grundlagen konstaterar också att bestämmelser om rätten att på

grund av övertygelse befrias från deltagande i landets militära försvar utfärdas genom lag. Den nuvarande lagen om civiltjänstplikt utfärdades 2007. En värnpliktig som av skäl som grundar sig på övertygelse är hindrad att fullgöra sin tjänstgöring enligt värnpliktslagen (1438/2007) befrias från denna tjänstgöring och förordnas att fullgöra civiltjänst en-

ligt bestämmelserna i civiltjänstlagen (1447/2007). Sistnämnda lag tillämpas också på kvinnor som ansöker om civiltjänst efter den tidsfrist som anges i lagen om frivillig militärtjänst för kvinnor (194/1995).

Dessa lagrum drar upp riktlinjerna för den arbetsplikt som civiltjänst i Riksarkivet innebär. Trots de särskilda premisserna för (de till dags dato uteslutande manliga) civiltjänstgörarnas arbetsinsats och utkomst skiljer de sig inte annars från den övriga personalen. De deltar i gemensamma exkursioner och annan rekreation som arrangeras för de anställda vid RA. Civiltjänstgörarna har samma rätt att använda e-postsystemet som den övriga personalen och är delaktiga av samma förmedling av post och allmän information. Samma partner som svarar för arbetshälsovården vid Riksarkivet tar också hand om civiltjänstgörarnas hälsovård. De bekantar sig med RA på samma sätt som alla övriga nyanställda och uppmanas att ta del av den kostnadsfria skolning som erbjuds.

De uppgifter som civiltjänstgörarna utför är närmast av basal karaktär och de deltar inte i sådan verksamhet som kräver tjänsteansvar. Sekretessplikten gäller också dem och Civiltjänstcentralen kontrollerar om de potentiella civiltjänstgörarna i Riksarkivet har antecknats i brottsregistret. På så sätt tillgodoses det särskilda behovet av skydd som hantering av arkivmaterial förutsätter.

Civiltjänstgörarna inleder sin tjänstgöring med en 28 dagar lång grundutbildningsperiod och flyttar sedan till de ställen där de kommer att fullgöra sin arbetsplikt. Arbetspliktens längd är avhängig av antalet dagar som personen ifråga redan avtjänat inom militären (det är möjligt att avbryta den militära tjänsten och avtjäna återstoden som civiltjänst) eller inom ramen för civiltjänst på annan plats. Civiltjänstperioden uppgår till sammanlagt 362 dygn.

Riksarkivet godtog som inrättning för civiltjänst 30.11.1998. Då detta nedtecknas gör 4 unga män

sin arbetsplikt i RA. Två deltar i digitaliseringsverksamheten och en utför uppgifter inom RA:s informationstjänst. Den fjärde övervakar arkivleveranser och ordnar myndighetsarkiv. Under årens lopp har civiltjänstgörarna ägnat sig åt arbetsuppgifter av detta eller liknande slag. Även RA:s bibliotek har haft sina civiltjänstgörare (den första på RA tjänstgjorde faktiskt i biblioteket). De har också verkat inom RA:s informationsteam och skött andra servicefunktioner.

Några civiltjänstgörare har efter slutförd arbetsplikt blivit rekryterade och tjänstgör numera som ordinarie tjänstemän vid Riksarkivet. Det innebär att RA i huvudsak har goda erfarenheter av dem, och att det är lättare att rekrytera personer som redan är kända. Civiltjänstgöringen på RA eller på annat ställe utgör därmed inget hinder för rekrytering, men alla bör behandlas på enahanda grunder – också de som fullgjort sin värnplikt på traditionellt sätt.

Arbetsgivaren har också ett föstande ansvar för civiltjänstgörarna. Civiltjänstgöraren befinner sig ofta för första gången på en regelrätt arbetsplats, och under tjänstgöringens lopp blir vederbörande förtrogen med rutinerna. Arbetsdagen har sin stadgade längd och den börjar och slutar inom ramen för den flexitid som gäller för alla anställda. Förseningar ses inte med blida

ögon. Uppföljningen av frånvaro är striktare; intyg över arbetsoförmåga krävs redan efter första frånvarodagen. Såsom alla andra måste civiltjänstgörarna meddela förmän och ansvariga för uppföljningen av arbetstid om ev. frånvaro. Att civiltjänstgörarna de facto uppskattar fysiskt arbete har möjligen med vederbörandes ålder att göra; flera av dem utnyttjar RA:s gym.

Permissionerna hör till civiltjänsten. Civiltjänstgörarna har rätt till 18 dygns personlig permission, och om de under sin tjänstgöring gör väl ifrån sig kan de beviljas duglighetspermission, i bästa fall ända upp till 20 dygn. Det maximala antalet permissionsdygn är således 38, vilket dock är mycket sällsynt. (I regel stannar duglighetspermissionen under 10 dygn.) Under civiltjänstgöringen leder övertidsarbete inte till förhöjd dagpenning, utan kompenseras med lika lång ledighet, t.ex. i form av duglighetspermission.

Arbetsgivarens sammanlagda kostnader för en civiltjänstgörare uppgår i genomsnitt till ca 10.000 euro. Riksarkivet står för hans dagpenningar och måltidsersättningar och hans hälsovård, vilket även inbegriper de mediciner som är receptbelagda. Måltidsersättningen är oförändrad under hela tjänstgöringen (13,50 euro/dygn), medan dagpenningen kan stiga från 4,70 euro till 11,20 euro. Till hälsovården räknas också tandvården i akuta fall, och en andel av kostnaderna för glasögon. Boendekostnaderna ersätts, liksom biljettkostnaderna för arbetsresa mellan hem och arbetsplats om sträckan överstiger 5 km. Den kompensation som RA kan an hålla om av Civiltjänstcentralen för täckande av nämnda boendekostnader uppgår i huvudstadsregionen till högst 250 euro/månad.

Skribenten är förvaltningsexpert vid Riksarkivet med ansvar för civiltjänst ärendena.

Barn till

Lars Westerlund

Riksarkivet i Finland genomförde år 2010 ett forskningsprojekt om barn till utländska soldater åren 1940-48. Projektet resulterade i ett tvådelat bokverk som publicerades i maj och uppmärksammades stort i den finländska dagspressen samt radion och TV:n. Publikationerna är utgivna på finska och engelska. De rör främst Finland, men innehåller artiklar också från Norge, Danmark, Österrike och Polen.

Barn till tyska soldater

Under fortsättningskriget 1941-44 torde 3 000-4 000 kvinnor i Finland ha sällskapat med tyska militärpersoner och som en följd föddes som det förefaller omkring 700 barn. Krigsslutet hösten 1944 innebar att flertalet förhållanden upplöstes då de tyska trupperna lämnade Finland. De flesta av kvinnorna kom från anspråkslösa förhållanden och mötte ofta bistra attityder i det efterkrigstida samhället, i synnerhet i Norra Finland. Barnens liv präglades ofta av skiftande vårdnadsförhållanden och utanförskap.

Såväl i Norge som i Danmark sällskapade flera tiotusentals kvinnor med de tyska soldaterna och i bägge länderna föddes det över 10 000 s.k. tyskbarn. Orsaken till att parbildningen i Norge och Danmark vann större omfattning än i Finland berodde på att endast om-

■ Roddbåttur för ett tysk-finskt fästepar i Kuusamotrakten. Fotot togs sannolikt sensommaren 1941.

kring en femtedel av de mer än 200 000 tyska soldaterna i Finland befann sig bakom fronten. Endast dessa hade möjlighet att sällskapa då huvuddelen av soldaterna förlagts till fronterna i ödemarken. I Norge och Danmark befann sig däremot samtliga tyska soldater i befolkat område eftersom fronter mestadels saknades.

Huvuddelen av de tyska trupperna vistades i Finland endast

38 månader medan vistelsetiden i Norge och Danmark var mer än 60 månader, varför fler parbildningar hann uppstå än i Finland.

Barn till sovjetiska krigsfångar

Under sommarhalvåret 1941-44 placerades 10 000-15 000 sovjetfångar i arbete på jordbrukslägenheterna i Finland. Som det förefaller sällskapade omkring 600 husmödrar, pigor, landsbygdsflickor och andra

utländska soldater

kvinnor med sovjetsoldater och som en följd föddes omkring 200 barn. Gruppen av sällskapande sovjetfångar bestod för sin del ofta av ståtliga män med gott utseende, s.k. kvinnokarlar och charmörer.

Sällskapandet mellan krigsfångarna och finländska kvinnor skedde ofta i det fördolda och skapade stark irritation och friktion i lokalsamfundet. Då förhållandena uppdagas kunde fångarna bli bortflyttade eller misshandlade eller rentav dödade av sårade husbönder.

Barn till finländska soldater i Östkarelen

Finska trupper ockuperade en del av Sovjet-Karelen åren 1941-44 varvid flera tusen soldater sällskapade med delokalakvinnorsovjetmyndigheter-na inte hunnit evakuera eller som valt att stanna och invänta finländarnas ankomst. Som det förefaller föddes mer än 800 barn som en följd av detta sällskapande.

På det sovjetiska område längre söderut de tyska trupperna ockuperade befann sig omkring 60 miljoner civila och bland dessa många kvinnor. Av dessa mobiliserade tyskarna lågt räknat flera tiotusental till sina soldatbordeller. Utanför dessa inrättningar sålde sig ett stort antal kvinnor för livsmedel eller beskydd. Därtill förekom ännu krigsförhållandena till trots sedvanliga intimförhållanden. Som en följd föddes det antagligen hundratusentals barn till tyska soldater på ockuperad mark

i öst. Efter att sovjettrupperna drivit bort tyskarna intog myndigheterna en barsk hållning. Som det förefaller hamnade kvinnorna ofta för någon tid i Gulag medan barnen placerades på barnhem. Däremot pekar de tillgängliga uppgifterna på att de sällskapande kvinnorna i Sovjet-Karelen undgick att bli bestraffade samtidigt som barnen tilläts stanna hos sina mödrar och nyfamiljer. – Det är inte möjligt att studera sällskapandet på ett systematiskt sätt då de ryska arkivmyndigheterna inte ger ut dokument med hänvisning till lagstiftningen om personskydd.

En miljon barn till utländska soldater enbart i Europa

I andra världskriget mobiliserades 110 miljoner soldater, av vilka en mycket stor del under längre eller kortare perioder utanför sitt hemlands gränser. En del av soldaterna sällskapade med kvinnor i de länder

de befann sig i och som en följd föddes det enbart i Europa minst en miljon barn antingen under kriget eller strax efteråt. Siffran kan verka stor, men då Europas befolknings-tal överskred 500 miljoner förblev den relativa andelen barn av utländska soldater ändå mycket liten. Efter krigshandlingarnas avslutande förde de återvändande nordamerikanska soldaterna med sig hem till USA omkring en miljon s.k. krigsbrudar från Europa och Sydostasien. Så var fallet också på Island där flera hundratal krigsbrudar till de isländska männens förtret sällskapade med "ockupationsmaktens" soldater. I USA stiftades år 1945 The War Brides Act och år 1946 The Fiancés Act som gav de sällskapande kvinnorna förtur bland immigranterna.

Skribenten har lett det avslutade forskningsprojektet.

Westerlund, Lars: *Saksalaisten sotilaiden lapset. Ulkomaalaisten sotilaiden lapset Suomessa 1940-1948. Osa I. – Children of German Soldiers in Finland. Children of Foreign Soldiers in Finland. volume I. Helsinki 2011 (346 s.)*

Saksalaisten ja neuvostosotilaiden lapset Suomessa, Norjassa, Tanskassa, Itävallassa ja Itä-Karjalassa.

Ulkomaalaisten sotilaiden lapset Suomessa 1940-48. Osa II – The Children of Foreign Soldiers in Finland, Norway, Denmark, Austria, Poland and Occupied Soviet Karelia. Volume II.. Westerlund, Lars (toim./Ed by). Helsinki 2011 (321 s.)

Böcker finns kostnadsfritt tillgängliga i elektronisk form på webbadressen: www.arkisto.fi/ulkomaalaisten

Sentraldepot for Arkivverket – et konseptvalg

Leif Andresen

I samråd med Riksarkivaren har Regjeringen bestemt at det skal opprettes et Sentraldepot for Arkivverket. Det skal samlokaliseres med Norsk helsearkiv på Tynset i Nord-Østerdal. All videre magasinutbygging i Arkivverket skal skje her.

Bakgrunn

Arkivverket vil motta papirarkiver fra den statlige forvaltningen – lokalt, regionalt og sentralt – fram til 2040-2045. For å kunne ta imot dette må Arkivverkets magasinkapasitet økes med om lag 200 000 hyllemeter. I første omgang er det statsarkivene i Stavanger, Kristiansand, Kongsberg, Hamar og Oslo samt Riksarkivet som får for liten kapasitet. Det skjer i løpet av to til fem år.

Til nå har slike magasinutvidelser skjedd ved hver enkelt institusjon, og i løpet av de siste 30 årene har det vært gjennomført 14 bygge- og flytteprosjekter for Arkivverket. De fleste av disse prosjektene har vært begrunnet med behovet for mer magasinplass. En gjennomføring etter dette konseptet i dagens situasjon ville ha medført fem omtrent parallelle byggeprosjekter over

like mange år. Det ville dessuten gitt oss en betydelig overkapasitet de første 10-15 årene etter at prosjektene var ferdigstilt.

Denne situasjonen ble en utfordring både for Riksarkivaren og for Kulturdepartementet som skulle finansiere disse utbyggingene. Etter å ha innhentet råd fra medarbeidere i Arkivverket foreslo Riksarkivaren derfor overfor Kulturdepartementet at man skulle vurdere å opprette et sentraldepot som et alternativ til videre lokal utbygging.

Kulturdepartementet tok fatt i dette forslaget og bestemte seg vinteren 2010 for at det skulle gjennomføres en såkalt KS 1 prosess med utgangspunkt i Arkivverkets framtidige behov for plass til papirarkiver. KS 1 er betegnelsen på en prosess hvor man vurderer de samfunnsøkonomiske konsekvensene av forskjellige konseptvalg. Prosessen startet med at Arkivverket utarbeidet et grunnlagsdokument med en beskrivelse av dagens situasjon og av mulige løsninger på våre utfordringer. Det ble levert i september 2010. Kulturdepartementet hyrte inn et eksternt konsulentfirma for å gjennomføre den samfunnsøkonomiske konsekvensutredningen. Dette firmaet leverte sin analyse i januar 2011, og et nytt konsulentfirma ble hyrt inn for gjennomføre en kvalitetssikring av den første analysen. Prosessen ble ferdigstilt på sommeren i år med en entydig konklusjon og dermed anbefaling om at videre

magasinutbygging i Arkivverket bør skje i et sentraldepot.

Digitalisering for kassasjon – et mulig konseptvalg

I KS 1-prosessen ble også dette konseptet vurdert på linje med lokal og sentral magasinutbygging. Ved å digitalisere papirarkivene for deretter å kassere mesteparten av dem kunne en begrense den framtidige magasinutbyggingen ganske vesentlig. Analysen viste imidlertid at dette konseptet ble vesentlig dyrere enn magasinutbygging i et sentraldepot og ble ikke anbefalt. Det har dessuten med seg en del juridiske og arkivpolitiske aspekter som krever en grundigere utredning. Konseptet er imidlertid ikke helt forlatt som en mulig framtidig løsning i og med at det er besluttet at sentraldepotet skal bygges ut trinnvis ettersom behovene oppstår.

Lokalisering til Tynset

Regjeringen har tidligere opprettet Norsk helsearkiv, (se Nordisk Arkivnytt nr.3 2011) og bestemt at det skal etableres på Tynset i Nord-Østerdal. Der må det bygges et nytt hus til Helsearkivet, og det kom derfor ikke som noen overraskelse at det også ble bestemt at Arkivverkets sentraldepot skal etableres der, samlokalisert med Helsearkivet. Dette var dessuten i tråd med Riksarkivarens anbefaling. Plasseringen på Tynset gir både Helsearkivet og Sentraldepotet en del utfordringer bl.a. av-

stand til mange brukere, men de er ikke uløselige i en tid med de beste muligheter for elektronisk kommunikasjon! De er for eksempel betydelig bedre enn da Arkivverket av sikkerhetsmessige grunner hadde samlet betydelige deler av sine arkiver i sølvgruvene på Kongsberg under 2. verdenskrig.

Hvilke funksjoner skal Sentraldepotet dekke?

Riksarkivaren har sendt inn forslag til romprogram for første byggetrinn som skal dekke følgende behov:

- Arkivmagasin
- Mottak og ordning av arkiver
- Enhet for digitalisering
- Magasin for digitalt materiale
- Publikumsfunksjoner og administrative funksjoner

Første byggetrinn skal romme ca. 50 000 hyllemeter arkivmateriale. Det er arkiver som er lite brukt som skal til Sentraldepotet. Over tid må vi imidlertid regne med at arkiver som er middels brukt også bli plassert her. Etterspørselen etter materialet i Sentraldepotet vil dog være liten sammenlignet med det materialet som blir oppbevart i statsarkivene og i Riksarkivet. Arkivmaterialet må likevel være tilgjengelig på en enkel måte, og for å øke arealeffektiviteten i forhold dagens hovedløsning vurderer vi to reolløsninger:

- Elektrisk drevne mobilreoler i dobbel høyde med mesanin, dvs. 20 hm/m²
- Elektrisk drevne reoler som et høytlager, dvs. 40 hm/m²

I tillegg vil vi vurdere spesialløsninger for materiale som krever spesiell klimatisering. For papirmateriale som er særlig verdifullt og/eller digitalt tilgjengelig vil vi lage magasiner særlig klimatisert for optimal langtidsbevaring.

Vi regner med at ca. 5 000 hyllemeter arkivmateriale skal mottas ved Sentraldepotet hvert år, og det må planlegges med arealer som er store nok slik at arbeidsoppgavene

kan utføres rasjonelt. Følgende funksjoner må dekkes:

- Mottak, utpakking, kontroll av avleveringer og mellomlagring
- Lagerplass for paller, esker, transportbur, ordningsmateriell med mer
- Ordning
- Konservering, rengjøring, rensing
- Akklimatisering

Over en periode på 20 år er det forventet at Arkivverket skal digitalisere ca. 30 000 hyllemeter arkivmateriale for å gjøre det tilgjengelig på nett, dvs. 1 500 hyllemeter per år. Det må etableres produksjonslinjer for dette, og innenfor etatens eksisterende bygningsmasse er det ikke fysisk plass til dette noen steder. Det vil være rasjonelt å etablere denne funksjonen ved det nye Sentraldepotet.

Arkivverket har nylig etablert et magasin for digitalt materiale i Riksarkivbygningen. Vi trenger et back-up magasin som fysisk ligger et helt annet sted og vil etablere også det på Tynset.

Det vil bli lagt til rette for at publikum kan komme og bruke arkivmateriale på en lesesal, men det er meget usikkert hvor stor etterspørselen vil bli, også på grunn av den fysiske plasseringen av Sentraldepotet i forhold til store brukergrupper. Det forventes at materialet i Sentraldepotet vil avføde forholdsmessig lite tradisjonell saksbehandling. Det er også et spørsmål om hvordan denne saksbehandlingen skal organiseres. Det er forhold som må utredes nærmere og ikke minst må en se for seg at rasjonelle rutiner først kan etableres over tid. Det planlegges likevel for at saksbehandlergruppen over tid vil vokse til om lag 10 medarbeidere. Vi ønsker også å styrke etatens kapasitet til dataregistrering og indeksering og vil gjøre det ved Sentraldepotet.

Sentraldepotet vil bli samlokalisert med Norsk helsearkiv som også vil ha behov for de samme funksjoner som er beskrevet ovenfor. Vi sat-

■ Slik vil det kanskje se ut i Arkivverkets nye sentralmagasin på Tynset.

Foto: Jaro Hollan.

ser derfor for på å få til en betydelig grad av samvirke der det er mulig. Vi har levert inn et felles romprogram på 8 200 m² netto funksjonsarealer fordelt med 4 500 kvm til Sentraldepotet og 3 700 kvm til Helsearkivet.

Hvilke arkiver skal til Sentraldepotet?

Utgangspunktet er at papirarkiver som er lite brukt i sin analoge form skal til Sentraldepotet, men det er ikke avklart hvilke arkiver det konkret skal være. Den prosessen vil starte i 2012. Samtidig vil vi starte planleggingen av et prosjekt for digital merking av vår arkivbestand.

Skribenten er avdelingsdirektør i Riksarkivet.

Arkivportalen

som App

Ole Myhre Hansen

Arkivportalen.no ble lansert den 6. mai 2010. Nettstedet tar mål av seg til å bli den viktigste kataloginngangen til de norske arkivene.

I skrivende stund er det publisert 3 millioner katalogreferanser fra 36

ulike norske arkivinstitusjoner på nettstedet.

I oktober 2011 ble Arkivportalen tilgjengelig som "App" for Androidbaserte telefoner. Prosjektet ble gjennomført som et studentprosjekt gjennom sommeren, ledet av Stiftelsen Asta og IT-firmaet Mesan.

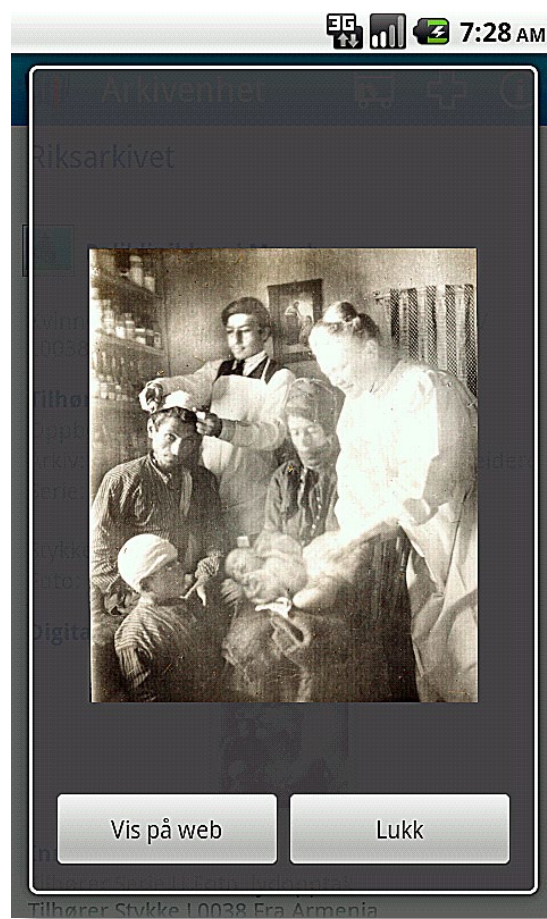
En App (applikasjon) er en liten og effektiv programsnitt som kan lastes ned til en "smart" mobiltelefon

til bruk mot tjenester på internett. Apps-begrepet kommer fra Apple og lenge var slike kun tilgjengelig for Iphone. I 2007 lanserte Google og en rekke mobilprodusenter Android som et åpent operativsystem og flere av de største mobilprodusentene har tatt det i bruk på sine telefoner. Brukerne fikk dermed et alternativ til Apples produkter gjennom Apps for Android. I 2011 pas-

■ Detaljer og kontekst, samt tilknyttede digitaliserte filer vises i et eget bilde.

■ De digitaliserte filene kan åpnes på internett via en egen lenke.

serte antall Androidbrukere antallet Iphonebrukere.

Når en app er installert på telefonen får man tilgang til et visst innhold fra en eller flere leverandører. En populær tjeneste i Norge er en app som kontinuerlig oppdaterer værvarslet for brukerens distrikt. På samme måte som en slik "vær-app" (f.eks for yr.no) forholder seg til internettjenesten, forholder Appen seg til Arkivportalen. Man kan derfor hevde at appen er en satellittversjon av Arkivportalen.no.

Siden det er snakk om en nedskalert versjon av Arkivportalen.no, er det er lagt vekt på å ha et enkelt og tydelig design. Det er lagt vekt på å beholde de viktigste funksjonene en bruker har behov for i møtet med arkivkatalogene. Brukerne vil derfor kunne logge seg inn i Arkivportalen, søke, vedlikeholde profilen sin, bestille materiale og følge opp bestillingene.

I og med at netthastigheter på mobiltelefoner er begrensede, måtte vi velge bort noen av de tyngste og dataintensive tjenestene. Appen har derfor (dessverre) ikke det hierarkiske strukturtreet man finner i mortjenesten Arkivportalen.no. Detaljene og konteksten rundt et funn må derfor gjenskapes gjennom tekstlige referanser.

Appen er ment å være et tilskudd til Arkivportalen.no og retter seg mot de brukerne som foretrekker å legge fra seg PCen til fordel for Tabs eller smarttelefoner.

Tjenesten inneholder følgende

FUNKSJONALITET

Søkeside	<ul style="list-style-type: none"> • På samme måte som på webtjenesten, kan man søke etter treff i katalogene. Det er imidlertid ikke mulig å bygge opp et avansert søk.
Resultatside	<ul style="list-style-type: none"> • Lister opp treffene med lenker til detaljsider
Detaljside for arkivenhet	<ul style="list-style-type: none"> • Detaljer og kontekst, samt tilknyttede digitaliserte filer vises i et eget bilde • De digitaliserte filene kan åpnes på internett via en egen lenke
Mine traller (mine handlekurver)	<ul style="list-style-type: none"> • Lagring av tralle-objektet • Tekstlig info som beskriver arkivenheten
Innlogging	<ul style="list-style-type: none"> • Lagring av brukernavn og passord i applikasjonen
Profil	<ul style="list-style-type: none"> • Vindu med registrering/endring (web-view som benytter portalens registreringsskjema)
Bestilling	<ul style="list-style-type: none"> • Mulighet for å legge 1 eller flere arkivenheter til bestilling • Innsending av bestilling til depotinstitusjonen som forvalter arkivmaterialet • Lagring av bestilling

App for Arkivportalen er gratis og kan lastes ned på <http://market.android.com>. Appen er pr. 1. november tatt i bruk på 681 telefoner.

Skribenten er daglig leder for Stiftelsen Asta.

■ Til ekspertseminaret om minoritetsarkiv kom deltakere fra alle nordiske land.

Fotograf: Mikkel Ole Johansen Eira

Ekspertseminar

om urfolk- og minoritetsarkiver i Kautokeino 27.-28. sept. 2011

Solbjørg Ellingsen Fossheim

Riksarkivaren i Norge hadde invitert til nordisk ekspertseminar om minoritetsarkiver i Kautokeino (i Samisk arkiv) 27.-28. september 2011. Seminaret ble gjennomført med deltakelse fra alle de nordiske landene.

Som tidligere år holdtes ekspertseminaret i regi av de nordiske riksarkivarer innenfor rammen av Nordisk arkivakademi. Det var første gang det ble holdt et seminar om urfolk- og minoritetsarkiver i en slik sammenheng. Det knyttet seg derfor ekstra spenning til hvilke er-

faringer, vurderinger og planer som de enkelte land har på dette feltet.

Representanter fra de nordiske land la fram status for arbeidet på urfolk- og minoritetsfeltet i sine land. Satsingen i de enkelte land er tilpasset de lokale forholdene.

Foredrag om moderne urfolkarkiv, erfaringer fra forskning i same rett og minoriteter og menneskeretter i internasjonalt perspektiv, viser bredden i temaer som ble belyst.

Siste dag var viet etableringen av Samisk arkiv i Kautokeino og det planlagte samiske arkivet i Enare i Finland. Samisk arkiv i Enare er foreløpig planlagt med kun en ansatt. Det er klart at et samarbeid med

de ansatte i Samisk arkiv vil være svært naturlig. Diskusjonene viste at det er viktig å klargjøre hva en vil med disse institusjonene.

I siste del av seminaret diskuterte deltakerne framtidige samarbeidsformer og felles prosjekter. Og det er kanskje en av de meste positive følgene av et slikt seminar, det blir etablert personlige kontakter og diskutert hvordan og hva en konkret kan samarbeide om på kort og lang sikt.

Skribenten er statsarkivar i Tromsø.

■ Kulturminister Anniken Huitfeldt ble mottatt på rød løper da kulturbudsjettet skulle legges fram i Riksarkivet.

Foto: Runhild Seim.

23,5 nye millioner til Arkivverket

Maria Press

Den 6.10 la kulturminister Anniken Huitfeldt fram kulturbudsjettet for 2011 i Riksarkivet. At hun valgte å presentere budsjettet i Riksarkivet er ikke så underlig ettersom hun kunne presentere en økning i arkivverkets budsjett med hele 23,5

millioner kr. Økningen skal blant annet gi rom for styrket innsats til håndtering av digitalt materiale, digitalisering, tilsyn med arkivene i kommunal sektor, grunnlovsjubileet 2014 og til planlegging av nytt sentraldepot på Tynset. Dessuten framhevet kulturministeren Riksarkivets rolle i forbindelse med bevaringen av minnematerialet et-

ter 22. juli og den ekstraordinære innsatsen som er nødvendig for å ta i mot arkiver fra de skadede departementene i regjeringkvartalet. En nøyd Ivar Fønnes sa ved presentasjonen at dette gir signaler om hvor viktig det er å ta vare på arkiver.

Synlighet, tilgjengelighet og

Ivar Fønnes

Synlighet er blitt vårt nye mantra. Arkivene og arkivinstitusjonene skal være synlige i det offentlige rom. Jo mer våre tilbud og tjenester kommer fram i mediebildet, jo mer vellykket er vi. Dette må selvsagt kombineres med økt tilgjengelighet og bruk, hvilket i dag vil si nettbaserte brukertjenester. I flere års budsjetter har det norske Arkivverket bedt om økt bevilgning for å flytte arenaen for arkivbruk ut fra institusjonenes lesesaler og inn i kontorene til forskere, journalister, advokater etc. og inn i den enkeltes stue. I digital form er arkivene tilgjengelige for hvem som helst, uavhengig av tid og sted.

Og satsingen har gitt resultater. Aldri tidligere har Arkivverket og våre tilbud vært så synlige i mediebildet som det siste året. Vi har vært representert i en rekke større innslag i de riksdekkende mediene, og hver eneste dag er det en eller annen avisartikkel eller notis som refererer til et arkiv.

Også den nettbaserte bruken av våre tjenester har vist en kraftig økning. I 2010 var det 2,3 millioner besøk på Arkivverkets nettsider, hvorav rundt ½ million unike brukere. Til sammenligning hadde vi 40.000 besøk på lesesalen og 25.000 skriftlige henvendelser i toppårene på 1990-tallet. På våre nettbaserte brukerfora registrerte vi mer enn 100.000 debattinnlegg. I

2011 ser det ut til at tallene blir enda høyere, og Arkivverket har gått inn på nye områder ved å ta i bruk sosiale medier.

Utviklingen er selvsagt ikke spesiell for Norge. Den nye teknologien gir oss mulighet til å nå ut til et langt større publikum enn tidligere, og brukstallene vitner om at potensialet er stort. Nettbasert tilgjengelighet er en forutsetning, men ikke alltid nok. Tilbudet må også være synlig for potensielle brukere, og det må være attraktivt. Her kommer mediedekning inn som en viktig faktor – både aviser, radio og tv. Og de nye sosiale mediene gir oss mulighet til å presentere oss for et stort og nytt publikum uten å måtte gå veien om kritiske og kresne redaktører. Men vi når ikke fram uten at vi greier å presentere stoffet på en måte som fanger folks oppmerksomhet. God formidling blir derfor avgjørende. Evnen til å velge ut de riktige temaene og dokumentene og presentere dem på en interessant måte er avgjørende for å trekke til oss nye brukere (og holde på de eksisterende).

Den utviklingen jeg beskriver innebærer en radikal endring av arkivenes arbeidsform og rolle i samfunnet. Den tradisjonelle rollen har vært å ta imot dem som henvender seg til arkivet – enten skriftlig eller ved personlig frammøte – og finne fram det materialet de ber om. Mange ganger har dette krevd omfattende arbeid, og mange brukere har opp gjennom årene fått uvurderlig hjelp til å finne

HMV

formidling

det de trenger. Den nye rollen er å gå ut aktivt og presentere det vi har å by på – både gjøre det attraktivt for potensielle brukere og tilby tjenester som brukerne er fornøyd med. Begreper som å selge inn stoff til media har kommet inn i vårt vokabular, og det har blitt en ny oppgave å kapre "kunder" til våre tjenester. Endringen har skjedd gradvis over en del tid, men den har skutt fart det siste tiåret i takt med utviklingen av de nettbaserte mulighetene.

De nye tjenestene har store konsekvenser for interne prioriteringer og kompetansebehov i institusjonene. Samtidig er det viktig å reflektere over den utvikling som finner sted, og som vi både er en del av og pådrivere for. Hva vil vi med våre nye tjenester? Hva gjør de med arkivenes rolle i samfunnet? Er det viktige positive sider ved de tradisjonelle tjenestene som blir borte i de store framtidssjenerne?

Formålet med å bevare arkiver er at de skal brukes. Dette er det grunnleggende elementet i satsingen på aktiv formidling og tilgjengeliggjøring. "Arkivene ut til folket!" har et vært et overordnet motto for Arkivverket siden jeg tiltrådte som riksarkivar. Og "folket" har vist at de både er interessert og at de er i stand til å ha nytte og glede av våre tjenester. Aldri har så mange lest gotisk håndskrift så ofte som etter at kirkebøkene ble skannet og lagt ut på digitalarkivet.no. Arkivene på nettet er kilder til kunnskap og opplevelse

for den interesserte allmennhet, og dette må være en særdeles viktig oppgave for en nasjonal virksomhet som lever av skattebetalernes penger.

Men ikke alle arkiver kan legges ut på nettet. Det har vi verken kapasitet til eller hjemmel for, og en stor del av vår arkivbestand vil heller ikke være egnet til å skape interesse hos den store allmennhet. Dette betyr imidlertid ikke at disse arkivene er mindre verdifulle eller mindre bevaringsverdige. Vi må ikke glemme at det fundamentale formål med statlige arkivinstitusjoner er å dokumentere handlinger og hendelser i forvaltningen og sørge for at arkivene er tilgjengelige for dem som trenger dem når de trenger dem. Bruksfrekvens er ikke det eneste kriteriet for arkivenes betydning. I noen tilfeller kan et materiale som brukes én gang, for eksempel i forskning eller til rettsdokumentasjon, ha større betydning for samfunnet eller enkeltpersoner enn det mest brukte materialet på nettet.

Men også for denne type bruk er arkivenes synlighet viktig. Lett tilgang til arkiver på nettet kan gi informasjon om hva slags tilbud som finnes og senke terskelen for å henvende seg til oss for informasjon om annet materiale. I denne sammenheng må vi ikke glemme katalogene. Nettbasert formidling skaper blikkfang og trekker brukere til våre tjenester. Gode og fullstendige kataloger på nettet forteller brukerne

hva mer vi har å by på, slik at også dette materialet reelt sett skal være tilgjengelig for dem som trenger det.

Og apropos lesesalsbesøk: Målet er ikke å få brukerne ut av lesesalene. Målet er å gjøre materialet lettere tilgjengelig for dem som bruker oss, og trekke til oss brukere som aldri ville tenke på å oppsøke et arkiv. Synlighet i det offentlige rom bidrar til å trekke folk til våre tjenester både på nettet og på stedet. Og i heldige stunder kan kunnskap om hva vi har å by på også være gunstig når politikerne skal fordele de statlige midler i statsbudsjettet.

Arkivredo

Riksarkivets enkätundersökning om

Martin Utvik

Bakgrund

Det svenska Riksarkivet har beslutat om nya regler för hur statliga myndigheter ska redovisa sina arkiv. Dessa börjar gälla med full kraft 1 januari 2014. (Se Riksarkivets föreskrifter om ändring i Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om arkiv hos statliga myndigheter RA-FS 2008:4). Samtidigt kommer de nuvarande klassiska reglerna (s.k. allmänna arkivsystemat) att upphöra gälla.

Behov av kartlägga läget

Tiden som återstår fram till dess

att nya reglerna börjar gälla är knapp. Tillsynsavdelningen inom Riksarkivet som arbetar med förvaltningsutveckling, normering och inspektioner, kände därför att det fanns ett behov av att kartlägga hur förteckningsläget ser ut hos de statliga myndigheterna. Det är viktigt att de äldre arkivförteckningarna uppdateras och avslutas i tid och att nya arkivredovisningen påbörjas. Syftet angavs till följande:

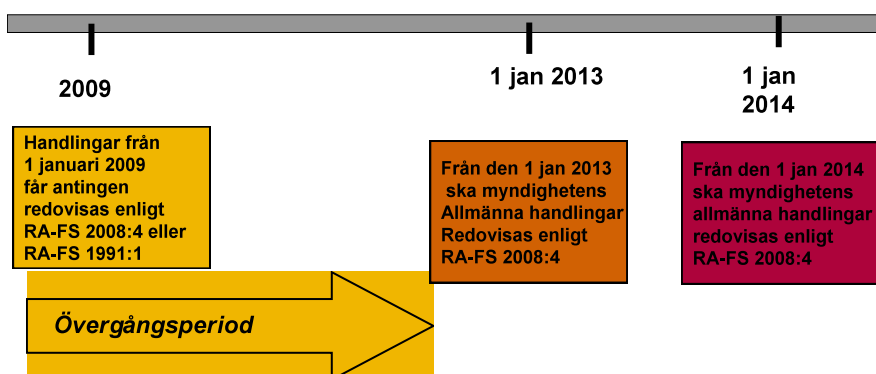
- Hur pass uppdaterade är dagens arkivförteckningar, finns det oförtecknat material? (Här fanns också en del fördjupningsfrågor avseende redovisning av digitalt arkivmaterial).

- I vilken omfattning har myndigheterna påbörjat arbetet med de nya redovisningsprinciperna?
- Vilken kompetens och beredskap finns det att arbeta med sina arkivförteckningar?
- Vilket behov av utbildning och kompetenshöjning finns det?

En tanke med enkäten är också att den ska ligga till grund för framtida val av inspektionsobjekt och informationsinsatser. Enkäten skickades ut till alla statliga myndigheter i maj 2011, tillsammans med särskild skrivelse om bakgrund och syftet. Dock gjordes följande begränsningar

- Militära myndigheter har endast lämnat ett centralt svar.
- Regionala polismyndigheter ingår inte.

Gällande regelverk – arkivredovisning

■ Övergångsbestämmelser för arkivredovisning. Material från Riksarkivets grundkurs i ärende- och arkivhantering 2011.

Bra gensvar

Som mest svarade 238 stycken myndigheter på frågorna. Det gällde frågor om nya arkivredovisningen. När det gäller frågor om de äldre redovisningsprinciperna svarade drygt 201 myndigheter. Detta beror sannolikt på att det tillkommit nya myndigheter som inte behövt bekymra sig om de äldre redovisningsprinciperna. Antal svar som angivit "vet ej" är mycket lågt, bara i genomsnitt 5%, vilket får tyda på att de svaranden väl känner till situationen ute på myndigheterna, när det gäller arkivredovisningen.

Vilka svarade då på enkäten? Hälften var arkivarier och drygt 22

Redovisning i brytningstid

förteckningsläget vid statliga myndigheter

% var registatorer.

17 % av de svarande angav att de var konsulter, vilket får anses som en ganska hög siffra. Övriga svaranden var 11%. Det finns alltså en övervägande del (arkivarier och konsulter) som faktiskt arbetar med arkiv på myndigheter, vilket ju är jättebra. Ju högre kompetens och utbildning desto bättre får man väl förmoda.

Frågor om de äldre redovisningsprinciperna - Allmänna arkivsystemet

99 % av myndigheterna anger att de upprättat en arkivförteckning.

Innehållsförteckning finns till 95 %. Efter 100 år med denna redovisningsprincip så vore ju nåt annat svar märkligt. (Vid förra stora inspektionsrundan för drygt fem år sedan var motsvarande siffra drygt 70 %, så det är ju en klar förbättring) För arkivbeskrivning gäller att drygt 82 % angivit att en sådan är upprättad.

Ytterligare positiva svar är på frågan om myndigheterna uppskattar att arkivförteckningen är ett bra sökmedel. 72 % har angivit att det är möjligt i stor grad, vilket motsvarar

145 myndigheter. Vi får således hoppas att förteckningarna fungerar lika bra när dessa med tiden blir sökverktyg på Riksarkivet efter framtida leveranser, men får man tro enkäten ser det lovande ut.

Det var dock lite sämre ställt när det gäller frågan om arkivförteckningen var uppdaterad. 75 % angav att denna var uppdaterad till fullo. Det finns alltså ett antal myndigheter som brister, och det kan ju bli en framtida tillsynsuppgift att ta sig an.

Litet behov av kompetenshöjning

Drygt 62 % av myndigheterna har inget behov eller litet behov av kompetenshöjning, motsvarande 121 myndigheter. Cirka 17 % motsvarande 35 myndigheter har stort behov/mycket stort behov. Det finns många arkivkonsulter och kurser att gå för den som vill fördjupa sig i förteckningsproblematiken och detta är lovligt. Utbildning lönar sig alltid i längden.

Problemen hos myndigheterna

Allt är ju inte en ljusblå himmel inom arkivvärlden, så några moln finns allt.

Drygt 50 % av myndigheterna angav att det finns arkivmaterial som borde bildat serier i arkivförteckningen (s.k. oförtecknat material). Det motsvarar 98 myndigheter. (Motsvarande siffra vid förra mätningen/inspektionsrunda var 69 stycken). Det är en ganska hög siffra som också ökat något.

Äldre arkivredovisningsprinciper

Arkivbeskrivning

Arkivförteckning

Ordna och förteckna handlingar

■ Struktur för arkivredovisning enligt det s.k. "allmänna arkivsystemet". Material från Riksarkivets grundkurs i ärende- och arkivhantering 2011.

Detta är en fråga man kanske kunde fördjupa sig i vid kommande inspektioner.

Särskilda svar om digital media

Generellt sett gäller att digitala medier redovisas i mindre omfattning än pappershandlingar. Det är något Riksarkivet märkt genom årens alla inspektioner och denna bild bekrästs genom enkäten.

Det som redovisas till största delen är diarium. 64 % motsvarande 127 myndigheter har angett att diarium redovisas till fullo. Drygt 38 % redovisar sina ekonomisystem, vilket motsvarar 74 stycken. I något mindre utsträckning redovisas databaser och ärendehanteringssystem samt ekonomi- och personalsystem, drygt 30 %. Minst redovisas nya sociala medier och hemsidor, drygt 60 % redovisar inte dessa.

Bilden är ganska klar när det gäller digital media. I genomsnitt ca 35 % av myndigheterna har en bristfällig redovisning. Detta är inte bra med tanke på hur viktiga elektroniska handlingar blivit för bl.a. allmänheten att ta del av. Då spelar redovisningen av dessa medier allt större roll.

Samma situation för analoga medier

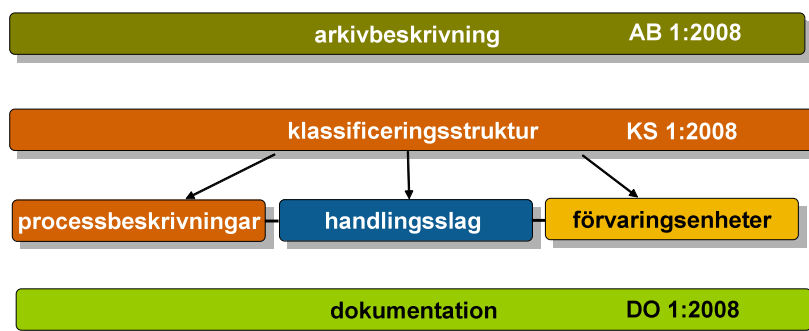
Liknande situation gäller för analoga medier såsom video, spelfilm, fotografier. Drygt 35 % av myndigheterna brister i redovisningen. Det vore intressant att undersöka om det är samma myndigheter det rör sig om som visar brister i detta som för digitala medier. Det finns således mycket man skulle kunna gå vidare att undersöka närmare.

Nya arkivredovisningen

Den nya arkivredovisningen omfattar, översiktligt, följande delar som myndigheterna ska upprätta och redovisa.

- Arkivbeskrivning
- Klassificeringsstruktur
- Arkivförteckning
- Dokumentation

Versioner och samband

■ Nya arkivredovisningens beståndsdelar. Material från Riksarkivets Kurs i verksamhetsbaserad arkivredovisning 2011.

Påbörja arbetet med nya redovisningsprinciperna

Drygt 60 % av myndigheterna, cirka 140 stycken har angivit att de påbörjat arbetet att upprätta arkivbeskrivning, processbeskrivningarna, samt klassificeringsstrukturen.

Drygt 15 %, motsvarande 18 myndigheter anger att de är helt färdiga med arbetet med nya redovisningsprinciperna. Det myndigheterna har arbetat mest med är kartläggning av processer och klassificeringsstrukturen. Det är något mindre antal myndigheter som angivit att de påbörjat arbetet med sina nya arkivförteckningar, ca 34%. Detta kan ha att göra med att någon avställning av arkivhandlingar inte gjorts ännu i så stor utsträckning. Att skapa ny arkivförteckning upplevs också som den mest komplicerade delen i de nya arkivredovisningsprinciperna. Det är ju väldigt intressant att några myndigheter anser sig färdiga med detta arbete. För att bedöma kvaliteten på sådan redovisning måste dock särskilda inspektioner, eller fördjupade studier göras.

Inte påbörjat alls

Drygt 30 % motsvarande cirka 70 myndigheter har dock inte påbörjat arbetet alls. Om man analyserar

materialet närmare kan man ta fram vilka myndigheter detta är och kanske genomföra framtida informationsinsatser för att nå denna grupp. Det är i alla fall lovligt att det är fler myndigheter som påbörjat arbetet än som inte gjort detta.

Stort utbildningsbehov - men också goda kunskaper

Utbildningsbehovet inom närmaste året/åren är stort, närmare 50 % av myndigheterna har behov av detta eller mycket stort behov. Ca 45 % av myndigheterna tycker att de har goda eller mycket goda kunskaper. Drygt 20 % anser sig inte ha någon kunskap eller liten kunskap.

Riksarkivet har satsat mycket på utbildningsinsatser och det är intressant att se att dessa gett resultat. Vi ska dock inte glömma andra konsulter som också genomför utbildningar. De har också bidragit till de goda kunskaperna. Avslutningsvis kan konstateras att över 90 % av myndigheterna hittat till vår hemsida och tagit del av informationen om den nya redovisningen där.

Skribenten är inspektör i Riksarkivet, Marieberg och ansvarig för enkäten.

■ Arkivkonferensen ägde rum i Spårvagnshallarna i Stockholm.

Foto: Maria Nordström Jarnryd.

Tillsynsavdelningens konferens för statliga myndigheter med elektroniskt tema

Maria Nordström Jarnryd

Den 29 september 2011 hade Riksarkivets Tillsynsavdelning sin årliga konferens för arkivarier vid statliga myndigheter och andra intresserade. 118 personer slöt upp i Spårvagnshallarna i Stockholm. Riksarkivarien höll inledningsframförandet. Något som kom igen i många av anförandena var elektro-

nisk information. De ämnen som behandlades var - PSI och öppen data, e-arkiv och e-diarium, digital arkivering – projektet Radar (inom Svenska Riksarkivet), praktisk tillämpning av IT-föreskrifterna (RA-FS 2009:1 och 2), sociala medier samt information från Tillsynsavdelningen om redovisningsläget vid svenska myndigheter och om avdelningens inspektioner av arkivvården framöver.

Arkivlokaler populärt

Ett ämne avvek från agendan och det var arkivlokaler, vilket alltid är populärt. Föredragshållarna bestod av både externa och interna talare. Det blev en informativ dag med goda möjligheter att samtala med kollegor.

Skribenten var med och arrangerade konferensen.

Se även www.riksarkivet.se

Hans Järtas medalj

till radioprogram om släktforskning

Maria Nordström Jarnryd

Hans Järtas medalj delas ut av svenska Riksarkivet för framstående insatser till förmån för arkiven. Järta levde mellan åren 1774-1847. Han var ämbetsman, publicist, stor politiker och oavlönad riksarkivarie. Genom rådigt ingripande räddade han en stor del av aktstyckena i Riksarkivet från mögelskador, och påbörjade Riksarkivets katalogisering. För hans insatser som riksarkivarie instiftade Riksarkivet utmärkelsen Hans Järtas medalj som bär Järtas bild på framsidan.

Släktband

I år tilldelades utmärkelsen radioproducenten vid Sveriges Radio i Umeå Gunilla Nordlund och reportern vid Sveriges Radio i Göteborg Elisabeth Renström. Tillsammans gör de radioprogrammet Släktband som handlar om släktforskning. De är uppe i ett hundratal produktioner vid det här laget. Programmet tar upp nya hjälpmedel för släktforskare men djupdyker också i arkiv som inte finns att tillgå på Internet. Släktband har berättat om spännande personäventyr ur den svenska historien med hjälp av information från arkiven. Programmet vill visa att släktforskning inte bara är släkträd utan kan ge en helt annan bild av släktingarna med hjälp av till exempel sjukhusjournaler, lärares hemliga skolrapporter och

■ Gunilla Nordlund (rosa sjal) och Elisabeth Renström (blågrå sjal) har mottagit Hans Järtas medalj för radioprogrammet Släktband.

Foto: Emre Olgun.

avslöjande skilsmässobrev. Genom programmet har Nordlund och Renström visat på arkivens aktualitet genom att presentera historiska händelser som, med dagens ögon sett, ger oss perspektiv på tillvaro och levnadsvillkor. Släktband har sänts i sju år dvs. sedan 2004. Programmet sänds i P1.

Utdelning i Marieberg

Medaljutdelningen ägde rum i Föreläsningssalen i Riksarkivet, Marieberg den 13 oktober 2011. Ställföreträdande riksarkivarie Anna-Karin Hermodsson delade ut utmärkelsen.

■ När gamla Riksarkivet på Riddarholmen var nybyggt var det en av Stockholms högsta byggnader.

Foto: Kurt Eriksson.

Barnen intar gamla Riksarkivet

Maria Nordström Jarnryd

I gamla Riksarkivet på Riddarholmen i Stockholm huserar numera barn. Lokalerna på Arkivgatan 3 fungerade som Riksarkiv under åren 1891-1968. Riksarkivet flyttade 1968 till Marieberg i Stockholm. Byggnaden på Riddarholmen var Riksarkivets första riktiga arkivbyggnad. När huset var nybyggt utgjorde det en av Stockholms högsta byggnader. Efter flytten till Marieberg kom lokalerna på Riddarholmen att användas som depå. När

lokalerna upphört att fungera som depå stod de tomma under många år. I samband med att Stockholm var kulturhuvudstadsår 1998 användes gamla Riksarkivets lokaler till vissa arrangemang. Därefter har huset varit tomt igen.

Full fart

Sedan den första oktober 2011 är det full fart i huset igen. Palatset är ett aktivitetshus för barn mellan 6-18 år. I Palatset finns biograf, tv- och radiostudio, musikstudio, en scen, bokslukarhörna, restaurang och mycket annat. I husets

verkstäder kan barnen skapa sitt eget konstverk.

Fönster som inte är putsade på 100 år

Palatset är fyllt med aktiviteter i 33 rum fördelade på sex våningar och femtusen kvadratmeter. Huset är i stort sett aldrig renoverat. Fönstren går inte att öppna så de är inte putsade på över 100 år. Vissa fönster sträcker sig mellan tre våningsplan. I gamla Riksarkivet finns en av Sveriges första hissar, de första vattenradiatorerna och de första vattenloaletterna. På plan sex lär det

■ Musikverkstaden i Palatset.

Foto: Johan Lygrell.

finnas ett spöke. Enligt uppgift är det en gammal instängd arkivarie som går igen. Palatsets personal lovar att vara värna om och ta hand om spöket.

Idén tog form i Cannes

Palatset är ett initiativ av barnfilmsproducenterna Lotta Nilsson och Anders Bergh och barnboksförfattaren Moni Nilsson (bl.a. Tsatsiki-böckerna). Grundarna har genom sitt produktionsbolag för barn och ungdomsfilm, Zingo film & tv AB, drivit projektet under den första planeringsfasen. Nu byggs den permanenta organisationen i stiftelseform. Idén och drömmarna om Palatset startade på Cannesfestivalen i maj 2007 när grundarna tröttnade på att det fanns så oändligt mycket bra barnfilm runt om i värl-

den som sällan eller aldrig nådde svenska barn. De beslutade sig för att starta ett barnfilmspalats! Den första aktuella lokalen var Biopalatset på Medborgarplatsen som just hade gått i konkurs, därav namnet Palatset. Hösten 2007 upptäckte de gamla Riksarkivet och deras drömmar och visioner växte in i huset. Sedan dess har de tillsammans med Statens Fastighetsverk arbetat på att få liv i ett magiskt hus.

Skräck och rädsla

Palatsets första tema är SKRÄCK & RÄDSLÄ – och tillägnas arkivspöket Gideon. Så ta med barn, barnbarn och andra ungar och besök Palatset på Riddarholmen när ni kommer till Stockholm.

Palatset

Öppet:

Helger och skollov kl. 10-17.

Pris: 120 Kr

(Gäller barn och vuxna)

Adress:

Birger Jarls Torg 2 A

(Alltså inte samma adress som Riksarkivet hade på sin tid i lokalerna).

Svenska Riksarkivets Projekt 47

- nu igång på allvar!

Jens Kling

Ett kritiskt läge föreligger för de allra äldsta av Riksarkivets digitala leveranser, men nu ska bevarandet av äldre digitalt arkivmaterial säkras. En inventering och grov arbetstidsuppskattning gav tidigare vid handen att insatsen för att Riksarkivets enhet för elektroniska arkiv, ELArk, skulle komma ikapp med det äldre materialet skulle ta tid. För att bevara materialet i en standard som i någon grad motsvarar de krav Riksarkivet idag ställer på leveranser av BornDigital-material framgick att hela 47 personår måste tas i anspråk. Projektet, som därefter kallats Projekt 47, började ta form. Med BornDigital-material avses arkivalier vars ursprung är i digital form.

Bakgrund

Ända sedan i början av 1970-talet har Riksarkivet tagit emot leveranser av BornDigital-material. Det rör sig framför allt om register från statliga myndigheter. Merparten är uppgifter från skattesystem, statistikregister och räkenskapshandlingar men även uttag ur forskningsregister av olika slag, utredningar m.m. förekommer. Över tid har leveranssättet skiftat, från att i början ha levererats på 9-kanals magnetband, via bandkassetter på 1990-talet, till dagens typer av databärare. Numer används vanligen USB-sticka som transportmedia vid leverans.

■ Medarbetarna i Projekt 47; Christina "Tina" Olsson, Magdalena Salomonsson och Johan Ekdahl.
Foto: Jens Kling.

Data som levererades tidigt har ofta sitt ursprung i stordatormiljöer som idag har gått ur tiden. Många gånger är data skrivet i format som inte låter sig bevaras i sitt ursprungliga skick utan måste konverteras för

att bevarande skall bli en möjlighet.

Jämför man med de kontroller som Riksarkivet numer gör på leveranser, kan sägas om kontrollerna fram till i början av 1990-talet, att dessa i bästa fall var grundläggande.

■ Äldre rullband snart ett minne blott.....

Foto: Jens Kling.

Strängt taget skedde ingen kontroll av det innehållsmässiga i leveransernas data förrän år 1993, eftersom utrustning för maskinella kontroller innan dess saknades hos Riksarkivet. I brist på adekvat teknisk utrustning utfördes istället granskning av utdatalistor med blotta ögat!

Uppstramat leveransförfarande

1993 gick man från Riksarkivets sida över till ett nytt avgiftssystem samt föreskrifter för leveranser. Det nya systemet ålade de levererande myndigheterna att erlagga en engångsavgift vid leverans, samt utöver denna, en årlig bevarandeavgift. I samma veva skärptes också rutinerna för leveransprocessen, och ett system med provleveranser infördes. Avsikten med det nya systemet med provleveranser var bl. a. att minimera förekomsterna av avvikande format och andra felaktigheter. Förfarings-sättet gav på ett helt nytt sätt Riksarkivet möjligheter att arbeta proaktivt gentemot levererande myndigheter, och på så sätt höja kvalitén på inkommande leveranser.

Tidigare insatser för materialets bevarande

Under årens lopp har somliga insatser gjorts avseende det äldre BornDigital-materialets bevarande.

1986 kopierades fysiskt en stor del av databärarna till nya, och tio år senare togs beslutet att låta kopiera allt rullbandsmaterial till server, för att på så sätt rädda datafiler från att förstöras med dess databärare, som då börjat visa tecken på förfall. Konvertering av själva innehållet i filerna var tänkt skulle ske vid senare tillfälle.

Fram till 2008 arbetade ElArk så gott som uteslutande med nyinkomna leveranser, ett arbete vars art och omfattning gjorde att alla bevarandeinsatser för det äldre materialet nedprioriterats. Ett läge nåddes emellertid när det äldre materialets öde inte längre kunde bortprioriteras.

För att inte riskera dataförluster var man nu tvungna att agera. En första, mer övergripande, inventering initierades för att kartlägga beståndet. Vad var/var inte inläst och hur såg det egentligen ut med metadata till materialet?

Projektets initiering

Med förutsättningarna grovt skissade fastslogs att tre arbetsgrupper behövde tillsättas för arbetet inom projektet, en inventeringsgrupp, en konverteringsgrupp samt en arbetsprocessgrupp. Inventeringsgruppens arbete syftade till att kartlägga vilka band som var inlästa och hur statusen för materialet var. Gruppen såg även över befintlig metadata. Konverteringsgruppens uppdrag var att utreda vilka typer av konverteringar som behövdes, samt vilken nivå dessa skulle ligga på. Arbetsprocessgruppen sammanställde de två andra gruppernas grundarbete och skapade rutinbeskrivningar för det arbete som väntade inom projektets ramar. Inventerings- och planeringsfasen av projektet genomfördes utan att extra resurser tillförts.

Fysiska och logiska problem

Problemen som inventeringsgruppens kartläggning gav vid handen var i huvudsak av två olika karaktärer, dels fysiska och dels logiska. De fysiska problemen gäller i för-

■ Bandinventering pågår i Projekt 47.

Foto: Jens Kling.

sta hand databärarna i sig. I ringa mängd förekommer 9-kanalsband som har blivit klubbiga, ett förhållande som innebär att band är svår-lästa och i värsta fall kan bli oläsliga. Banden med fysiska problem visade sig efter genomförd inventering och omläsningar vara ungefär 300 (av totalt ca 12000) stycken till antalet. För att skyndsamt kunna rädda data på banden som Riksarkivet inte kunnat läsa in beslöts att dessa skulle skickas till ett professionellt dataåterläsningsföretag.

Problemen av logisk karaktär är exempelvis att data har en enligt Riksarkivets nuvarande regelverk avvikande teckenrepresentation. Så gott som allt inläst material har den inaktuella teckenrepresentationen EBCDIC. Andra typer av logiska problem är att filerna innehåller numeriska så kallade "packade fält", skräptecken, varierande postlängder eller att en fil innehåller flera olika posttyper.

Konverteringsbehov

Konverteringsgruppen skred till verket och fastslog en miniminivå för konvertering av materialet. Där så krävs kommer bland annat teckenrepresentationen att konverteras, packade fält kommer att packas upp, skräptecken blankas, filer med va-

riande postlängd konverteras till enhetlig längd osv.

Nya resurser

Med projektet definierat och planerat var det dags att sätta spaden i jorden. Vissa personalresurser tillfördes enheten för att det egentliga projektarbetet skulle komma igång. Sommaren 2011 fick ElArk på deltid en ny medarbetare, Magdalena Salomonsson, som enbart kommer att arbeta inom projektet. Projekt 47 väntas inte längre, tack vare de rutiner och hjälpmedel som utarbetats under arbetets gång, ta 47 personår i anspråk. Material tillhörande ett specifikt system, System S, skildes

ut från övrigt material och bildade ett eget projekt under överinseende av Jurek Flato.

Arbetets gång

Skapandet av ny metadata till de gamla leveranserna är en stor del av det arbete som föreligger. För varje leverans skapas en tjänsteanteckning och ett metadata-ark, liknande den typ levererande myndigheter idag använder vid leverans till Riksarkivet. Arket innehåller information om leveransen och de filer som ingår samt även en postbeskrivning. Den befintliga pappersdokumentationen tillhörande leveransen skannas in och bifogas leveransen i

PDF/a-format. Med hjälp av Riksarkivets Kontrollramverk, KRAM, kan leveranskontroller göras. Data kontrolleras rent tekniskt och förståelsemässigt. Vilka konverteringar som skall genomföras indikeras efter ett första kontrollsteget i kontrollramverket.

När Projekt 47 är i mål kommer Riksarkivet att ha tagit ett stort, stort steg mot att säkerställa kvalitén i bevarandet av det BornDigital-material som sedan 1970-talet tagits emot.

Skribenten är arkivarie i Riksarkivet, Marieberg.

Arkivkonferens på Hasselbacken

Maria Nordström Jarnryd

Den 7-8 september 2011 anordnades konferens "Dokumenthantering och arkiv i e-förvaltningen 2012" på Hasselbacken ute på Djurgården i Stockholm. Arrangörer var Ability-partner. Programmet var blandat med många inspirerande och duktiga föreläsare. Jon Juliusson som är arkivarie vid Skatteverket talade om hur de tillämpar den nya arkivredovisningen. Caspar Almalander projektledare från Sambruk talade om hur landets kommuner samarbetar med upphandling av e-arkiv. Göteborgs stadsbyggnadsarkiv blev årets arkiv 2011. William Försth som är chef där berättade om tillgängliggörande av bygglovshandlingar på nätet. Detta och mycket till avhandlades under två dagar.

Nätverkande

I foajén trängdes representanter för

■ Namnet "Hasselbacken" etablerades på 1760-talet. År 1872 tillkom statyn föreställande Carl Michael Bellman som idag kan beskådas i trädgården. Skulptör var Alfred Nyström. August Strindberg satt modell.

Foto: Maria Nordström Jarnryd.

olika företag som ville sälja tekniska lösningar för e-arkiv och för det nya sättet att arkivredovisa. Alla ville de berätta varför just deras system är bäst. Förutom kaffe och lunch så bjöds första kvällen på dryck och

snittar för att vi skulle få mingla med varandra eller nätverka som arrangörerna kallar det. Konferensen repriserar i januari 2012 med ett relativt liknande innehåll.

Arkiv är till för alla

- strategi för Riksarkivets barn- och ungdomsverksamhet 2012-2014

Eva Sjögren Zipsane

Barns och ungas rätt till kultur är en utpekad och prioriterade framtidsfråga i den nya svenska kulturpolitiken. Alla barn ska ha möjlighet och rätt till kulturupplevelser, oberoende av familjeförhållanden och var man växer upp. Man poängterar i propositionen Tid för kultur att barns och ungdomars deltagande i kulturlivet också är av betydelse ur ett samhällsperspektiv. Genom mötet med kultur och kulturarv kan barn och unga få de redskap som krävs för att möta morgondagens behov och förväntningar. Man hänvisar till EU:s nyckelkompetenser där kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer är en av åtta nyckelkompetenser som anses nödvändiga för personlig utveckling, aktivt medborgarskap, social sammanhållning och anställningsbarhet i ett kunskapsbaserat samhälle. Som ett led i arbetet med barns och ungas rätt till kultur gav regeringen i 2011 års regleringsbrev de centrala, statliga kulturinstitutionerna i uppdrag att senast den 1 oktober ha utarbetat en strategi för barn- och ungdomsverksamheten för åren 2012-2014.

Arkivpedagogik ett eget kunskapsområde

Under senare år har vi inom det svenska Riksarkivet arbetat målmedvetet med tillgänglighetsför-

medlings- och arkivpedagogiska frågor. Så är till exempel arkivpedagogik ett eget kunskapsområde i Riksarkivets kunskapsstrategi för perioden 2009-2012, ett strategiskt mål inom landsarkivens regionala kulturverksamhet är utveckling av attraktiva lärmiljöer och arkivpedagogiska metoder, och 2010 inrättades under riksarkivariens ett Råd för förmedling och lärande.

Uppdraget att utarbeta en strategi för Riksarkivets barn- och ungdomsverksamhet kändes därför inte som en främmande eller betungande uppgift, utan gav oss tillfälle att sammanfatta det arbete som redan gjorts, vad som är på gång och dessutom staka ut vägen framåt. I enlighet med de övergripande strategiska målen kommer Riksarkivet de närmaste åren att arbeta för att

- Öka tillgängligheten för barn och unga
- Utveckla samarbetet med skolan
- Utöka samarbetet inom fältet – regionalt, nationellt och internationellt
- Stärka arkivpedagogik som kunskapsområde

Ta del av kulturarvet på lika villkor

I ett demokratiskt samhälle är det grundläggande att alla har en fri och jämlik tillgång till information som rör dem själva och vårt samhälle. Det handlar om rättsäkerhet, insyn och utblick, om upplevelse och inlevelse,

och om nytta och nöje. Skolan och det formella lärandet är här det viktigaste instrumentet för att uppnå att alla, oavsett bakgrund, får tillgång till kulturupplevelser och kan ta del av kulturarvet på lika villkor. Att lära känna det egna kulturarvet och förstå historiska sammanhang är också viktigt för att stärka barns och ungas identitet och ge perspektiv på tillvaron.

Nya läroplaner

Hösten 2011 infördes nya läroplaner i den svenska grund- och gymnasieskolan. Det teoretiska avstampet för dessa tas i EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande – kompetenser som man anser att alla medborgare behöver i ett kunskapsbaserat samhälle. Arkiven, som alternativa lärande miljöer, kan bidra till utvecklingen av dessa kompetenser. I de nya läroplanerna är historia ett obligatoriskt ämne. Nytt är betoningen av arbetet med källor, och då särskilt arkivens skriftliga källor men även arkeologiska fynd, människors berättelser osv. Mötet med de autentiska dokumenten i arkiven – med berättelser om platser, händelser och levtt liv – skapar en närhet som triggar igång fantasin, och som inspirerar till kreativitet och eget skapande.

Flera tusen elever varje år

Skolan är självklart den främsta samarbetspartnern i Riksarkivets

arbete med barn och unga. Riksarkivets avdelningar tar redan idag emot flera tusen elever varje år och antalet är i stigande, och vi arbetar mot vår vision – att alla barn och unga som lämnar skolan ska veta vad arkiv är och hur de används.

■ Alla barn ska ha möjlighet och rätt till kulturupplevelser, oberoende av familjeförhållanden och var man växer upp.

Foto: Margareta Olsson.

■ Redaktionsudvalget samt udgivelsens supervisorer. Fra venstre: leder af Bevarings- og Kassationsafdelingen i Islands Nationalarkiv Hrefna Róbertsdóttir, konstitueret nationalarkivar Eiríkur G. Guðmundsson, seniorarkivar Björk Ingimundardóttir, professor Már Jónsson, historiker Gísli Baldur Róbertsson og professor Anna Agnarsdóttir. Foto: Benedikt Jónsson.

En ny kildeudgivelse

Overrettens dokumenter udgives

Hrefna Róbertsdóttir

Det første bind i skriftserien *Yfirrétturinn á Íslandi – dómar og skjöl* (*Overretten i Island – Domme og dokumenter*) er udkommet på vegne af Islands Nationalarkiv og Historieforeningen. Overretten i Island fungerede i årene 1563-1800. Der stiles mod en samlet udgivelse af bevarede dokumenter fra overret og ekstra lovting, hvis dokumenter faktisk udgør en del af Altingets historie. Man regner med, at denne samlede udgivelse af bevarede dokumenter

fra Overretten udkommer i otte bind de kommende år.

I Islands Nationalarkiv er domme og ganske mange af Overrettens sagsdokumenter bevarede; de kaster lys over forvaltning, retsvæsen og befolkningens liv i Island i det 18. århundrede. Der findes også nogle sagsdokumenter i den Arnarmagnæanske Samling i Reykjavík og i Islands Nationalbibliotek, som publiceres i denne udgave.

I 1990 afsluttedes udgivelsen af den 17 bind store Islands Altingsbøger, som blev indledt i 1912. Gunnar Sveinsson, som var arkivar ved Is-

lands Nationalarkiv, udgav de sidste otte bind af Altingsbøgerne. Han påbegyndte udgivelsen af overretsdokumenterne med at transskribere dem. Efter hans død i 2000 overtog arkivar og seniorforsker ved Islands Nationalarkiv Björk Ingimundardóttir udgivelsesarbejdet, og de sidste år har historiker Gísli Baldur Róbertsson arbejdet sammen med hende.

Overrettens virksomhed i Island er ikke blevet undersøgt ret meget, og bevarelsen af dens arkiv er fragmentarisk. I dette værks første bind er der en videnskabelig afhandling

skrevet af Björk Ingimundardóttir om Overrettens historie og virksomhed foruden en oversigt over sager, som blev henvist til Overretten og sandsynligvis blev behandlet i Overretten.

Kildeudgaven indeholder mange billeder af dokumenter, segl og underskrifter foruden nogle tegninger fra Þingvellir fra århundreder tilbage. Mange af de publicerede dokumenter belyser Overrettens etablering og virke. Bogens hovedtekster er dog domme og sagsdokumenter fra årene 1690-1710. I et tillæg publiceres forskellige dokumenter, som belyser sagsdetaljer i enkeltstående domme og sager, som blev henvist til Overretten.

Det videnskabelige arbejde med afskrifter og færdigbehandling af alle tekster, foruden andet arbejde i tilknytning til forberedelsen af udgivelsen, har Nationalarkivets personale varetaget. Som repræsentanter for Islands Nationalarkiv sidder i redaktionsudvalget, som blev nedsat i 2008, leder af Bevarings- og Kassationsafdelingen Hrefna Róbertsdóttir og konstitueret nationalarkivar Eiríkur G. Guðmundsson, og for Historieforeningen sidder historieprofessorerne Anna Agnarsdóttir og Már Jónsson.

Denne udgivelse er til stor gavn for forskning i Islands retshistorie og for dem, som vil undersøge retsvæsenet i det dansk-norske rige, hvordan domssystemet fungerede inden for riget, og efter hvilke love, der blev dømt.

◆
Skribenten leder af afdelingen for bevaring og kassation ved Nationalarkivet i Reykjavík.

■ Det første bind af 7 af en ny kildeudgivelse som Nationalarkivet har startet sammen med Historieforeningen.

Foto: Áslaug A. Stefánsdóttir.

Registrering og digitalisering

af fotos på tre regionalarkiver i Island

Þorsteinn Tryggvi Mátsson

I efteråret 2010 ansøgte Regionalarkivet i Egilsstaðir, Regionalarkivet i Selfoss og Regionalarkivet i Sauðárkrúkur om finansiell stötte frá Altinget til at udføre arbejde med registrering af fotografier på arkiverne og gøre dem mere tilgængelige. Støtten, som man ansøgte om og fik fra

Altinget, svarede til 6 fuldtidsstillinger, to på hvert arkiv i et år, og der blev betalt tilsvarende arbejdsløshedsunderstøttelse for hver. Desuden fik arkiverne finansiell støtte fra kommunerne, som arkiverne hører under, hvilket betød, at der blev betalt for arbejdslokaliteter, indkøb af software, tillæg til lønudgifter og andre udgifter, som var forbundet med projektet.

Projektarbejdet blev påbegyndt i begyndelsen af 2011 med ansættelse af personale og organisering af projektet. Forskellige løsninger omkring registrering og tilgængelighed blev undersøgt, og der blev foretaget en grundig gennemgang af forskellige arbejdsmetoder og standarder. Samarbejde var i denne henseende altafgørende for projektets videre udvikling. De tre regionalarkiver

■ Dette billede findes i Regionalarkivet i Skagafjörður og blev skannet og registreret under projektet. Billedet blev taget af fotograf Bruno Schweizer i 1936 og viser bonde Jónas Björnsson, fra gården Hólabak i Húnavatnssýssel, under høstningen. Høet blev transporteret med heste hjem til gården. En arbejdsmåde der først forsvandt omkring midten af det 20. århundrede.

bruger Foto Station, samt forskellige applikationer såsom Index Manager og Foto Web.

Henved 400.000 fotos, bl.a. på papir, dias/lysbilleder og negativer i forskellige formater er afleveret til arkiverne. Dette tal er dog ikke nøjagtigt, idet nogle af fotoarkiverne, som er blevet indleveret, slet ikke er registrerede, og det er derfor svært at anslå noget nøjagtigt om antallet af billeder.

Projektet

Fra starten satte arkiverne sig et mål med hensyn til, hvor mange fotos der blev skannet ind og registreret, og man kan med sandhed sige, at det mål blev nået og det godt og vel. Der er i alt inden for projektet blevet indskannet godt og vel 70.000 fotografier, foruden at en del andre digitale fotos er blevet gjort tilgængelige. Af dem er ca. 35.000 billeder registreret og således parate til at blive publiceret på nettet. Det er billeder af folk ved landbrugsarbejde, ved fiskeri og andet arbejde, gadebilleder, billeder fra rejser rundt omkring i landet, billeder fra sammenkomster, idrætsstævner, portrætbilleder m.m. De fleste billeder blev taget mellem 1920 og 2000.

Tilgængelighed

Det har også været arkivernes ønske at tilgængeliggøre fotosamlingerne for borgerne. De første spæde skridt

imod at gøre dem tilgængelige har også været overbevisende, idet arkiverne har holdt fotoudstillinger, som viser en del af resultaterne af projektet. Desuden åbner Regionalarkivet i Skagafjörður hjemmesiden www.icelandphoto.is i begyndelsen af vinteren. Regionalarkivet Árnes' fotohjemmeside www.myndasetur-suðurlands.is åbner i foråret 2012. Østfjordenes Regionalarkiv har jævnlig fotoudstillinger på sin hjemmeside www.heraust.is, men det er tanken at oprette en særlig fotohjemmeside.

Bedre tilgængelighed til fotos berører såvel befolkningen, kommunerne som den videnskabelige forskning. Projektet gør det muligt for kommunerne og befolkningen hurtigt og nemt gennem arkivernes hjemmesider at få fat i fotos, som knytter sig til vedkommendes egn. Det drejer sig om bedre tilgængelighed over hele landet, som igen styrker befolkningens og kommunernes opfattelse af sig selv i de enkelte egne og forøger disses muligheder med hensyn til kulturtilknyttet turisme, for at nævne et eksempel. En indsats i registrering af fotoarkiver medfører indsamling af information, som det i mange tilfælde vil være udelukket at samle sammen om nogle år, endsige efter nogle årtier. I dette tilfælde, som i

så megen af regionalarkivernes virksomhed, arbejdes der derfor om kap med tiden. Det er dejligt at se, at så mange ældre mennesker er kommet ind på arkiverne for at identificere fotos og assistere ved registrering. Arkiverne har således fået god kontakt til mange beboere, og mange ældre mennesker i de forskellige egne har haft stor glæde af projektet.

Fortsættelsen

Registrering af fotos og opbygning af fotodatabaser er et fremtidsprojekt blandt de islandske arkiver og museer. For at det kan ske, skal man passe godt på det fotomateriale, der findes, samle det sammen og registrere det. De lange afstande ude på landet forårsager også, at befolkningens adgang ikke er, som den burde være, idet der for manges vedkommende er meget langt til næste fotoarkiv, og det er derfor meget vigtigt at tage initiativ til at formidle materialet på en sådan måde, at det bliver tilgængeligt for enhver hjemme hos vedkommende selv. Men før man når så langt, skal det nødvendige forarbejde udføres, hvilket det er tanken, at dette projekt fører til.

Skribenten er regionalarkivar i Selfoss.

Foto: Sævar Logi Ólafsson.

■ Fotos i de populære fotolommer. Vandet er trængt ind i fotolommerne og har skabt betydelige skader på billederne, fordi de først blev nedfrosset mere end to uger efter vandskaden skete.

Skybrud

i København den 2. juli 2011

Asger Svane-Knudsen

Lørdag den 2. juli regnede det så voldsomt over København, at mange kom til at tænke på Bibelens fortællinger om syndfloden og Noahs ark. Danmarks Meteorologiske Institut har ikke registreret lignende intense nedbørsmængder i København de seneste 55 år. Botanisk Have fik mest nedbør med 135 millimeter, og det svarer til to gange månedsnormalen for området! Regnen ramte kun hovedstadsområdet.

Kloakkerne kunne ikke følge med. Byens gader blev til kanaler, og kældre til fyldte bassiner. I de

aflukkede rum, der blev fyldt med vand, opstod der så stort et pres, at vægge og døre blev sprængt af trykket, så vandskaden kunne fortsætte ind i andre kælderrum.

Ingen skader i Rigsarkivets og Landsarkivets samlinger

Der blev straks iværksat en gennemgang af alle arkivmagasinerne i Rigsarkivet og Landsarkivet i København, og heldigvis blev der ikke konstateret vandskader i samlingerne. De få vandskader, som blev konstateret, var alle i kontorarealerne.

Anmeldelser af skader

Skybruddet kom en lørdag i ferietiden,

hvor mange var bortrejst, og arbejdspladserne var lavt bemandede, og derfor blev omfanget af skaderne hos de ramte myndigheder først opdaget i de efterfølgende dage.

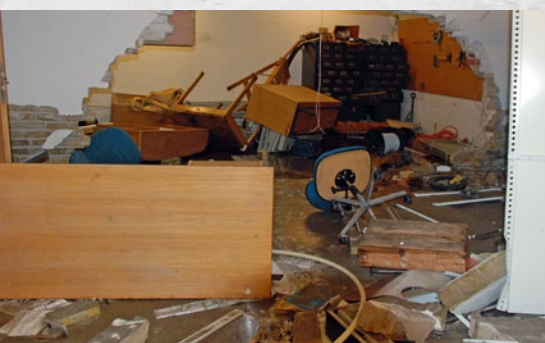
Fra mandag den 4. juli strømmede det ind til Statens Arkiver med anmeldelser af vandskader hos offentlige myndigheder. Også i Statens Arkiver var mange på ferie, men der blev hurtigt etableret en gruppe af arkivarer, som skulle tage affære.

Det følger af arkivlovgivningen, at myndighederne skal anmelde skader til Statens Arkiver, som dernæst anviser, hvordan myndighederne skal genoprette skaderne. Det er

også Statens Arkiver, som beslutter, hvilke arkivalier der skal bevares. Myndighederne kan ikke kassere arkivalier, som er bevaringspligtige ifølge Statens Arkivers bestemmelser, heller ikke selv om arkivalierne er svært skadede af vand og svamp og måske meget beskidte.

Gruppen af arkivarer fik udsendt vejledninger til myndigheder med vandskader. Beskeden var i korthed:

- Der skal handles hurtigt, da hver time tæller, hvis ikke arkivalierne skal skades yderligere eller gå tabt.
- Vandskaden er akut, indtil arkivalierne er bragt i en tilstand, hvor der ikke kan vokse skimmelsvamp - den tilstand er enten tør eller frosen.
- Nedfrysning: De våde arkivalier lægges i plastposer med ca 10 cm arkivalier i hver, så arkivalierne efter nedfrysning er i håndterbare enheder. Hver enkelt pose mærkes tydeligt med indholdet, så de kan identificeres efter nedfrysning. Dernæst nedfryses de straks. Fryseplads kan være f.eks kummefrysere, frysecontainere, frysehuse eller fryserum. Når arkivalierne er frosne, er skaden ikke længere akut.
- Strakstørring: Skadeservicefirmaer kan håndtere arkiverne ved straks at tørre hvert enkelt stykke papir i tørrerum. Arkivalierne skal være helt tørre inden for meget få timer, ellers skal arkivalierne nedfryses først, og dernæst optøs i det tempo, tørringen kan gennemføres.
- Samtlige skader skal anmeldes til Statens Arkiver på en elektronisk formular.

Tilsyn med alle offentlige myndigheder i København

Den 18. juli udsendte Statens Arkiver et brev til alle offentlige myndigheder i hovedstadsområdet, hvori de blev bedt om at gennemgå samtlige arkivlokaler og svare Statens Arkiver, om der var skader eller ej. Denne kampagne bragte flere skader frem.

Skadernes omfang

Der kom anmeldelser af skader i løbet af både juli og august, og enkelte er først opdaget i september. På nuværende tidspunkt er der registreret skader på over 2 hyldekilometer sager fra ca. 60 myndigheder. De skadede arkivalier er primært ret nye forvaltningssager.

På de skadede arkivalier, som ikke blev nedfrosset eller tørret straks, har vandskaden udviklet svampeskader, og nogle skadede arkivalier var desuden skadet af urent vand. I flere tilfælde så arkivalierne så skadede ud, at myndighederne kasserede arkivalierne uden at tage hensyn til, om de var belagt med bevaringspligt eller ej.

Typisk var de fleste skader sket på arkivalier, som stod direkte på et gulv, eller som stod på den nederste hylde i en reol.

Opfølgning på sagerne

I de sidste 4 måneder er mange arkivalier blevet frysetørret med et rigtig godt resultat, og de er efterfølgende blevet kontrolleret for eventuel svampeskade. Er der konstateret svampeskade, har Statens Arkiver anvist, at arkivalierne skal overfladerenses hos en konservator. Men der er stadig mange frosne arkivalier, som afventer ledig kapacitet til frysetørring.

Ganske få myndigheder har tørret arkivalierne som enkeltark i tørreskab eller ved at sprede dem ud på borde og gulve, og det har typisk været myndigheder, der kun har haft

■ Vandet stod så højt i et rum i denne kælder, at murene brød sammen og oversvømmede hele kælderen. I denne situation har vandet enorme kræfter.

■ Vandet i dette rum stod så højt, at døren til sidst blev sprængt i stykker.

skader i meget begrænset omfang.

Tilsyn med genopretningen af skaderne vil tage flere måneder endnu, men Statens Arkiver har kunnet følge med, fordi sagsbehandlingen er skåret ned til det absolut nødvendige, og fordi det usædvanligt store antal skadesager har givet større rutine og mulighed for koordination, som har sparet tid.

Fremtiden

Statens Arkiver er nødt til at være bedre forberedt på tilsvarende situationer i fremtiden, og der vil i de kommende måneder blive arbejdet på en bedre katastrofevejledning til offentlige myndigheder i forbindelse med større skader på grund af vand, svamp, brand og lignende.

Retningslinierne for indretning af arkivlokaler hos offentlige myndigheder vil også blive revideret på baggrund af erfaringerne fra skaderne efter skybruddet. Et af de centrale punkter bliver, at Statens Arkiver vil anbefale langt større afstand mellem gulv og nederste hylde i arkivlokaler, som befinder sig i kældre.

◆ Skribenten er bevaringsteknisk koordinator ved Statens Arkiver.

Aflevering af geografiske data til arkiv

Jeppe Klok Due

Omkring årtusindeskiftet blev det almindeligt, at statslige myndigheder foretog registreringer af geografiske objekter og temaer digitalt i Geografiske Informationssystemer (GIS), registreringer der hidtil var foretaget analogt på kortblade. Efterfølgende er GIS også taget i brug i konkret sagsbehandling inden for f.eks. miljø- og planlægningssager.

Statens Arkiver har hidtil ikke kunnet modtage geografiske data (geodata), men har blot udstedt bevarings- og kassationsbestemmelser med påbud om at bevare geodata i institutionen.

Nye regler for aflevering af geodata

I forbindelse med revisionen af Statens Arkivers bekendtgørelse om bevaringsformater for digitale arkivalier har Statens Arkiver udarbejdet en strategi for aflevering og bevaring

af digitale geodata. Således skal geodata ifølge Statens Arkivers bekendtgørelse nr. 1007 af 20. august 2010 afleveres som GML-filer i henhold til GML 3v3.DK – den danske profil af GML-standarden ISO 19136.

Hvad er geodata?

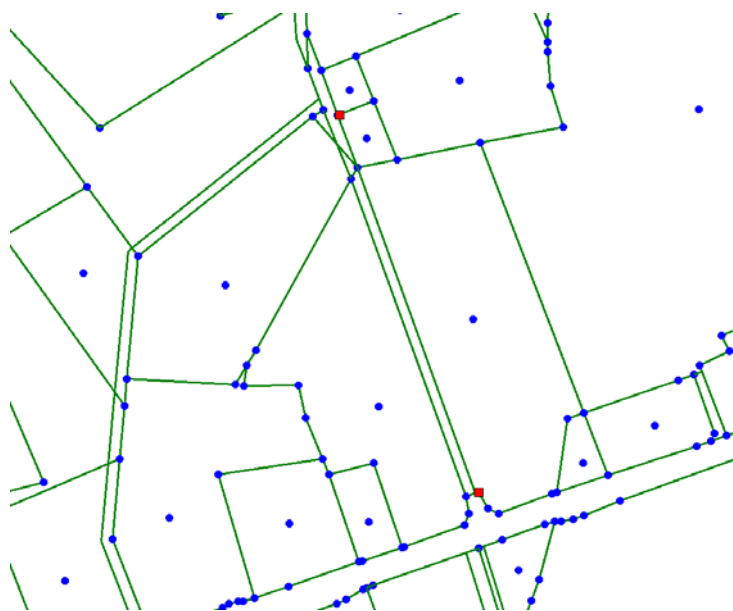
Geodata er betegnelsen for den type information, der beskriver objekter ved hjælp af topologi, geografiske referencer eller koordinater. De første to typer er stedhenførbare data, f.eks. et stednavn eller en kommunkode. For at disse skal kunne repræsenteres, skal de dog referere til geodata, der beskriver den præcise geografiske beliggenhed af stednavnet eller kommunens grænser. Dette gøres ved hjælp af koordinater for længde- og breddegrad samt eventuelt højde. Det er geodata, der er defineret med koordinater, der nu kan afleveres til Statens Arkiver.

Geodata kan opfattes som en digital repræsentation af et geografisk objekt, som f. eks. et vandløb eller en skov, men det kan også være administrative grænser, såsom kommunegrænser eller postnummerdistrikter. Geodata, der beskrives med koordinater, består af punkter, linjer og polygoner. Et punkt er defineret ved en x- og en y-koordinat (længde- og breddegrad), en linje er defineret som en række af forbundne punkter og en polygon af en række forbundne punkter, hvor startpunktet er lig med slutpunktet. Højdedata registreres med en

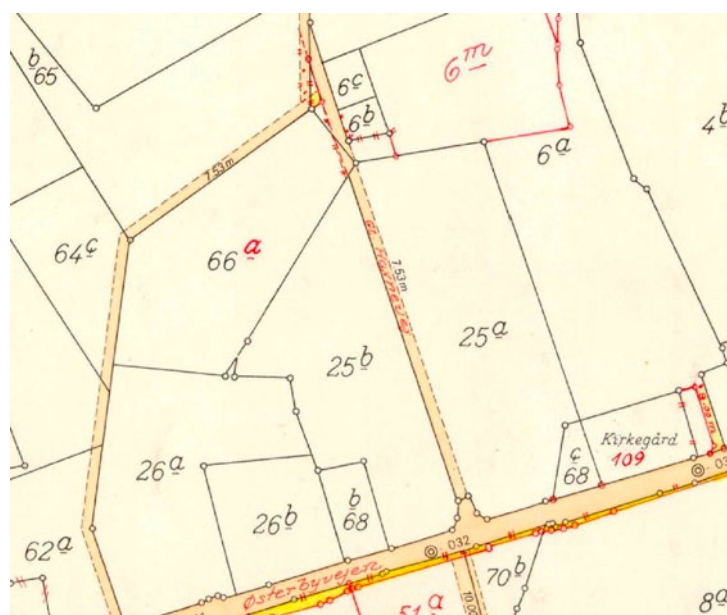
```
- <gml:featureMember>
- <matrikel:OptagetVej gml:id="dk.kms.mat.optvej.48001843">
  <matrikel:featureID>48001843</matrikel:featureID>
  <matrikel:featureCode>9022</matrikel:featureCode>
  <matrikel:featureType>Optaget vej, udstykningsvej</matrikel:featureType>
  <matrikel:ejerlavsnavn>Østerby By, Hals</matrikel:ejerlavsnavn>
  <matrikel:landsejerlavskode>590252</matrikel:landsejerlavskode>
  <matrikel:matrikelnummer>25a</matrikel:matrikelnummer>
  <matrikel:jordstykkeID>2319154</matrikel:jordstykkeID>
  <matrikel:kms_SagsID>1</matrikel:kms_SagsID>
  <matrikel:vejbredde>7,53m</matrikel:vejbredde>
  <matrikel:dq_ProdMetode>MK</matrikel:dq_ProdMetode>
  <matrikel:timeOfCreation>2005-01-19T07:13:08</matrikel:timeOfCreation>
- <gml:curveProperty>
- <gml:LineString srsName="EPSG:25832" srsDimension="2">
  <gml:posList>628504.709 6353347.273 628417.684 6353587.409</gml:posList>
  </gml:LineString>
</gml:curveProperty>
</matrikel:OptagetVej>
</gml:featureMember>
```

■ Udsnit af en GML-fil fra Det digitale Matrikelkort af ejerlavet Østerby By, Hals på Læsø. Udsnittet viser, hvordan et vejstykke repræsenteres i GML. Først præsenteres en mængde metadata om vejstykket, således at det er vejtypen Optaget vej, udstykningsvej. Det vil sige, at vejen er optaget i matriklen, efter at matrikuleringen har fundet sted, hvorfor den er optaget med breddeangivelse, uden hensyn til den faktiske bredde. Det ses i metadata, at bredden på denne vej er defineret til 7,53 m. Derudover er der bl.a. henvisning til journalnummeret til den sag, der omhandler udstykningen af denne vej hos Kort- og Matrikelstyrelsen.

Endelig er vejens geografiske beliggenhed defineret med elementet <gml:posList>, hvor der er to koordinatsæt (x,y), der tilsammen udgør vejstykket.

■ På billedet ses et uddrag af GML-fil, som den kan repræsenteres i et GIS. De grønne linjer er matrikulære grænser, herunder veje, de blå punkter er definerede koordinater for de matrikulære enheders endepunkter og hjørner. Vejstykket, der er vist som GML på modstående side, er markeret med røde endepunkter. Udtrækket bringes med tilladelse fra Kort- og Matrikelstyrelsen.

■ Udsnit af Kort- og Matrikelstyrelsen, Original 2, Østerby By, Læsø 1997. Således blev vejstykket tegnet på det gamle analoge kort. Det ses, at vejstykket ikke er udmatrikuleret, men ligger på matrikel 25a og er markeret med en stiplet linje, samt at vejbredden er defineret til 7,53 m. Kortet bringes med tilladelse af Kort- og Matrikelstyrelsen.

tredje koordinat, z. Til de enkelte geografiske objekter kan der knyttes metadata, som f.eks. kommune-navn eller postnummer.

Hvad er GML?

GML, der står for Geography Markup Language (GML), er afledt af XML-standarden, men specielt udviklet til at udtrykke geografiske sammenhænge. GML er en datastandard, der benyttes til udveksling af data mellem forskellige GIS-systemer, helt parallelt med XML, der benyttes til udveksling af tabellariske data. Begge sprog er udviklet, så de kan læses af både maskiner og mennesker, og selve opmærkningen er en intuitivt forståelig træstruktur. Dette gør GML anvendelig til arkivformål, idet GML-filer således i princippet kan printes ud og læses uafhængigt af et GIS-program. GML et opmærkningsprog ligesom XML, hvor reglerne for de enkelte typer af opmærkninger er defineret i et skema, der er en selvstændig fil.

Aflevering af geodata i GML

Offentlige myndigheder skal som

nævnt aflevere geodata efter den danske version af GML-standarden. Geodatafiler skal afleveres som selvstændige dokumenter i arkiveringsversionen og følger derfor samme regler som dokumenter i ESDH-systemer. Der afleveres ikke en fil for hvert geografisk element (f.eks. en bygning), men i den enkelte fil kan der være mange forskellige elementer listet op efter hinanden med relevante metadata. Opmærkningen af metadata (f.eks. bygningens højde, areal, BBR-nummer etc.) skal følge den danske GML-standard og være beskrevet i et tilhørende skema. Derudover skal alle de skemaer, der tilsammen definerer GML-standarden, indgå i arkiveringsversionen. GML-filerne må ikke være større end 1 GB, da de i så fald kan være vanskelige at validere og åbne i et GIS-program. Hvis filerne er større, skal de brydes op i flere filer, der er mindre end 1 GB. De kan f.eks. brydes op i blokke, som vedrører bestemte kortudsnit på f.eks. 20 km gange 20 km.

Endelig skal der være mindst én tabel, der strukturerer GML-filerne

og gør det muligt at finde de data, en bruger måtte efterspørge. En sådan tabel kan f.eks. indeholde oplysninger om den geografiske beliggenhed af 20 km gange 20 km blokkene eller hvilke administrative enheder, der er data om i de enkelte GML-filer.

Desuden skal arkiveringsversionen indeholde dokumentation af hvad geodataene er blevet benyttet til, hvilken administrativ kontekst de er skabt i m.v.

Anvendelse af afleverede geodata

Statens Arkiver har endnu ikke taget stilling til hvordan arkivbrugerne skal kunne tilgå afleverede geodata eller hvilket GIS-program, der skal benyttes til at åbne de afleverede data. Men afleveringer er forsøgsvist blevet åbnet og anvendt i freeware GIS-programmet Gaia fra The Carbon Project.

Forfatteren er arkivar ved Bevarings- og Kassationsafdelingen i Rigsarkivet, København.

Overvågning af samlingen af digitale arkivalier

Jan Dalsten Sørensen

I modsætning til traditionelle papirarkivalier, som bevares i den form, de blev skabt, er det ikke muligt meningsfuldt at bevare de fysiske medier, som nutidens digitale arkivalier afleveres på. Som arkiver må vi i stedet koncentrere os om at bevare den information, som findes i arkivalierne. En ny opgave for arkiverne er derfor løbende at overvåge samlingen af digitale medier og flytte (migrere) data til nye medier, inden data går tabt og derved sikre, at den digitale information bliver bevaret, selv om medieteknologien skifter.

I Statens Arkivers resultatkontrakt med Kulturministeriet er det fastsat, at Statens Arkiver årligt skal afgive en rapport om

- tilvæksten i de digitale samlinger målt i TB,
- gennemførelse af mediekonverteringer samt
- samlingernes bevaringskvalitet.

Den enkleste afrapportering består naturligvis i at måle, hvor stor tilvæksten har været i det forløbne år. I 2010 voksede samlingen med ca. 9 TB data, og omfatter i skrivende stund ca. 25 TB digitalt fødte arkivalier. For at sikre, at disse arkivalier til stadighed kan læses og forbliver uændrede, udfører Statens Arkiver en løbende overvågning. Denne overvågning anvendes til vurdering af behovet for mediekonvertering

■ En af de robotter, der anvendes til læsning af DVD'er i forbindelse med medietest.

Foto: LJ.

og er fundamentet for den årlige afrapportering af samlingernes bevaringskvalitet.

Kontrolsummer spiller en væsentlig rolle i Statens Arkivers strategi for overvågning. En kontrolsummer er en værdi, som kan beregnes af ethvert digitalt materiale. Så længe data er uændrede, vil kontrolsummen ved fremtidige genberegninger af kontrolsummen på det pågældende materiale være den samme. Når en arkiveringsversion er godkendt og bliver sendt videre til bevaringssystemet, beregnes derfor en kontrolsummer. Denne registreres i en database og anvendes til den løbende sikring af, at data forbliver uændrede.

For de data, som er placeret i den

kombinerede disk- og båndløsning på Statsbiblioteket i Århus, består Statens Arkivers overvågning primært i med jævne mellemrum at kontrollere den genberegning af det digitale materials kontrolsummer, som Statsbiblioteket udfører hver måned.

Udover eksemplaret på Statsbiblioteket findes samtlige data i to kopier på DVD, som findes på to forskellige steder i København. Der udføres årligt en stikprøve af et antal af disse DVD'er. For det første laves en simpel læsetest, hvor det kontrolleres, at data er læsbare og at kontrolsummerne stemmer med dem, der er registreret i databasen. En sådan test siger imidlertid ikke noget om evt. begyndende nedbrydning af medierne og læsetesten suppleres derfor med en kontrol af mediernes fysiske tilstand.

Foreløbig har medieovervågningen ikke givet anledning til større mediekonverteringer. Det er imidlertid klart, at på samme måde, som vi tidligere er gået fra magnetbånd til CD og fra CD til DVD, vil vores samling af data på et tidspunkt skulle migreres til nye medier.

Den løbende overvågning og afrapportering heraf skulle gerne gøre os i stand til både at undgå unødvendige migreringer og sikre, at de nødvendige migreringer sker i tide.

Skribenten er chefkonsulent og sektionsleder i Diark-sektionen, Rigsarkivet, København.

Målrettet investering i nye målgrupper

**Asbjørn Thomsen og
Annette Østergaard Schultz**

To web-baserede formidlingsprojekter med organisatorisk base på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg skal få henholdsvis de 14- til 18-årige og universiteternes historiestuderende til at kende arkiverne og bruge arkivalierne. Kulturministeriets E-museumspulje har givet det første af projekterne en flot bevilling med på vejen.

"Aargang o på nettet"

Titlen på undervisningsmaterialet til de 14- til 18-årige, "Aargang o", refererer til en dansk TV-serie, der følger fem børn, der er født i år 2000. "Aargang o på nettet" følger syv børn, der er født i år 1900. I stedet for at følge dem med et kamera, følger undervisningsmaterialet børnene gennem de kilder, der findes om dem. De syv børn fødes både geografisk og socialt forskellige steder, og materialet giver et billede af samfundet i de begivenhedsrige år 1900-1925.

Web-baseret undervisningsmateriale findes der meget af, også meget, der handler om børn. Men der er ikke meget, der tager afsæt i det originale kildemateriale. Og ikke noget af det handler om "almindelige" og virkelige børn. Responsen fra grundskole- og gymnasielærere har været meget positiv. "Det er lige

sådan noget, vi mangler", kan kommentarerne sammenfattes til.

For Statens Arkiver er det nyt at blande sig med museerne i denne form for formidling. Men vi har en rolle at spille, netop når vi gør det, vi er bedst til: med arkivalierne som omdrejningspunkt at vægte autenticiteten i formidlingen. "Aargang o" går på nettet den 1. september 2012.

Online temapakker for studerende

Arkiverne har længe ønsket at få flere historiestuderende til at bruge arkiverne aktivt. Men for begynderen er de relevante arkivalier svære at identificere i mængden og ofte viser arkivalierne sig at være skrevet med en svært læselig håndskrift. Når man desuden ofte skal rejse for at komme til det rette arkiv, så udgør disse faktorer tilsammen en næsten uoverstigelig hindring for de studerendes brug af arkivalier. Det tager tid at benytte sig af arkivalier, og de studerende har ikke tid: de presses til at gennemføre studierne på kortere og kortere tid.

Dette problem kan arkivvæsenet ikke løse for dem – men vi kan lette arbejdet for de studerende

- ved at identificere grupper af arkivalier, der kan bruges til at undersøge bestemte sammenhænge og
- ved at gøre disse arkivalier tilgængelige via nettet.

Således fødtes idéen om Statens Arkivers online temapakker.

Idéen er blevet diskuteret med en fokusgruppe bestående af undervisere fra de forskellige danske universiteter, og status er, at en online "introduktionspakke" – hvor en bred vifte af arkivalier præsenteres for nybegyndere – er sendt i test hos et hold studerende på Syddansk Universitet. Når projektgruppen har gjort sig sine første erfaringer, skal der arbejdes videre med de egentlige temapakker.

Forfatterne er arkivarer og seniorforskere ved Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

Nyt kort- og tegningsmagasin i København

Sarah Lund Pedersen

Rigsarkivet i København har fået et nyt Kort- og tegningsmagasin. Magasinet er en del af det store magasinbyggeri, som stod færdigt i 2009, og hvor indflytningen af arkivalier stadig pågår.

De sidste hylder er nu monteret i Kort- og tegningsmagasinet, og Rigsarkivets samling af kort og tegninger, der før var spredt over flere adresser, er nu samlet her. Magasinet er bygget i to etager med en udvendig trappe og rummer i alt 242 kortskabe med 30 vandrette skuffer i hver. Kortska-bene er opstillet i syv rækker på hver etage, og hver række af kortskabe er monteret på en kørevogn. Magasinet fungerer således som et mobilreol-magasin, hvor man åbner en gade ad gangen. På kortskabene er der bygget

reoler med tre meget dybe hylder til ekstra store formater. Alle kortskuffer og hylder er stregkodet, og magasinstrukturen er registreret i Statens Arkivers database, Daisy. Magasinet er klimasikret og har en konstant temperatur på 14-18 grader og en luftfugtighed på 35-50 pct.

Langt hovedparten af Kort- og tegningssamlingen opbevares i læg, som er stregkodede og scannet til deres placering i kortskuffe eller på hylde. Samlingen rummer dog også et større antal kort og tegninger i storformat, som ikke kan ligge i de traditionelle læg. For at opbevare disse kort på den bedst mulige måde, har Rigsarkivet udviklet aflange teleskopæsker (NA 2008/1). Æskerne minder meget om firkantede plakatrør, men med den ekstra funktion at deres højde kan indstilles i forhold til indholdet. Hvis kortet er ekstra langt, kan kortæskan forlænges. Udover at løse problemet med opbevaring af særligt store kort, har æskerne også den fordel, at de nemt kan stables på magasinets reoler, uden at arkivalierne tager skade.

Rigsarkivets samling af kort og tegninger er ligeledes registreret i Daisy. Samlingen spænder bredt og indeholder udover optegnelser af geografiske områder også matrikelkort, kort over jernbanelinjer samt tegninger af stationsbygninger. Dertil kommer en samling meget kunstfærdige militære manørekort fra begyndelsen af 1800-tallet, hvor de enkelte stillinger er skåret omhyggeligt ud i papir og limet på kortet således, at man kan

■ Et blik ind i en åben gade. I reolerne over kortskabene opbevares de særligt store kort sammenrullet i teleskopæskerne på hylderne. Foto: Sarah Lund Pedersen.

■ Militære manørekort fra København 1826. Foto: Sarah Lund Petersen.

følge slagets udvikling ved at vende papirudklippene. Endelig rummer samlingen også nogle meget fine Landkadettegninger fra midten af 1700-tallet og op. Disse eksempler er kun et lille udpluk af spændende kort og tegninger, som nu er samlet i det nye magasin.

Skribenten er arkivar ved Bygge- og Flyttesekretariatet i Rigsarkivet, København.

■ Konferencedeltagere udenfor 'Gjáargarður' i bygden Gjógv.

Foto: Eirik Suni Danielsen.

Vestnordiske arkivers komplekse udfordringer

Vestnordisk Arkivkonference 2011

Sámal Tróndur Finnsson Johansen

I dagene 30. august til 1. september 2011 afholdtes Vestnordisk Arkivkonference (VNAK) i Færøerne. Formålet med VNAK er at øge det arkivfaglige samarbejde i Vestnorden, at give medarbejderne mulighed for at møde hinanden, at danne netværk og at debattere fælles faglige udfordringer. Selve konferencen afholdtes på 'Gjáargarður' i bygden Gjógv, med 32 deltagere fra henholdsvis

Grønland (3), Island (14), Danmark (2) og Færøerne (13).

VNAK - både fagligt og socialt

VNAK afholdes hvert tredje år og tager udgangspunkt i aktuelle arkivfaglige emner. Overskriften i år var: "Arkivets rolle i informations-samfundet". Under denne fælles overskrift havde arrangørerne valgt følgende fire temaer:

1. Undervisning og formidling i arkiverne

2. Digitalisering – bevaring og tilgængeliggørelse

3. Tilsyn med og rådgivning af offentlige myndigheder

4. Aktuelle forskningsprojekter

Udover det faglige arrangement var der også kulturelle og sociale indslag. De udenlandske gæster fik muligheden for, med bus og vandreture, at opleve tre af de færøske øer, Streymoy, Eysturoy og Vágoy, med forhenværende landsantikvar Arne Thorsteinsson som guide og

■ Fem islændinge i Færøerne. Foran f.v.: Hrefna, Eiríkur og Benedikt. Bagved f.v.: Kellingin og Risin. Et færøsk sagn fortæller, at Risin og Kellingin havde fået til opgave at få Færøerne tættere på Island. Uheldigvis for dem, nåede solen at stige op inden de nåede at komme af sted fra Færøerne og de forstenedes. Derfor står de der stadig. Så vidt vides, nåede de tre personer foran i billedet tilbage til Island i god behold.

Foto: Sámal T.F. Johansen.

historiefortæller. Den sidste dag var der arrangeret en guidet gåtur i Tórshavn, fra stadionområdet ned til Tinganes. Gåturen sluttede med et besøg hos den færøske lagmand, hvor deltagerne fik mulighed for at diskutere (arkiv-)politik med lagmanden. Konferencen afsluttedes med en god middag, underholdning og taler.

Store opgaver - begrænsede ressourcer

Konferencen var, fagligt set, meget omfattende. På to dage blev der afholdt 22 faglige oplæg, der omhandlede alt lige fra forskning, undervisning og formidling, over registrering, tilsyn og rådgivning, til bevaring af IT-arkivalier. Den faglige bredde havde både fordele og ulemper. En af fordelene var, at alle deltagere fik et vist indblik i stort set alle arkivfunktioner, samt i hvor stort et arbejde arkiverne egentlig laver. På denne måde fik alle en bedre forståelse for andre funk-

tioner ved arkivararbejde, end det de selv til daglig arbejder med. En af ulemperne var, at det kunne være svært for den enkelte at gennemskue alle aspekter ved hvert enkelt emne, idet man nærmest blev udsat for et 'informations-overflow'. Dette, sammen med den relative korte tid, der var til hvert emne, medførte i nogle tilfælde, at en mere dybdegående faglig meningsudveksling gik tabt. Uanset hvilket indtryk man fik, burde det dog stå klart for enhver, at de opgaver, der er pålagt arkiverne, på ingen måde svarer til de ressourcer, der er afsat til løsning af disse opgaver.

Det komplekse arkiv

De mange oplæg, med efterfølgende diskussioner, viste, at arkivers opgaver er mange og omfattende. Da der ikke er plads til at gå nærmere i detaljer med alle aspekter heraf, skal her blot ridses op nogle af de indtryk, man som deltager sad tilbage med.

Udviklingen inden for elektroniske registraturer skaber nye muligheder for at få et bedre overblik over og indblik i magasinerne, for arkivarer såvel som for brugere. For at få et fuldt udbytte af de elektroniske registraturer aktualiseres imidlertid spørgsmålet om mere gennemarbejdede vejledninger, og i visse tilfælde kræves der også en omfattende omregistrering og ompakning af magasinerne indhold. Selv om teknologien således åbner op for nye muligheder, forudsættes der imidlertid en ekstra indsats, inden man kan udnytte disse muligheder fuldt ud.

Flere af oplæggene viste, at (systematisk) tilsyn med offentlige myndigheder er en nødvendighed, først og fremmest fordi det øger myndighedernes bevidsthed omkring betydningen af stringent registrering og efterfølgende bevaring. Det er imidlertid relativt ressourcerekrævende at føre tilsyn, hvorfor arkiverne bliver nødt til at planlægge denne aktivitet nøje og samtidig søge at standardisere den i videst muligt omfang.

Når det gælder papirarkivalier, har arkiverne ikke plads i magasinerne til alt, som produceres i samfundet. Spørgsmålet om bevaring/kassation er imidlertid ikke altid så nemt at tage stilling til. Et eksempel herpå kunne være klientsager, som med samtidens øjne ikke synes vigtige at bevare, men som i fremtiden måske vil vise sig af fundamental betydning for selv samme klienter. Dette dilemma kan arkiverne næppe løse til alles tilfredshed, men mindstekravet for at kunne tilnærme sig dette er en velfunderet bevarings- og kassationspolitik.

Oplæggene om undervisning og forskning viste, at disse områder er af stor betydning for de vestnordiske arkivers faglige arbejde. Undervisning, fordi dette skaber en bevidsthed om registrering og bevaring, både hos myndigheder og studerende ved højere læreanstalter, og giver dem den viden der er nødvendig for at forholde sig konstruktivt til problematikken. Forskning, fordi

den skaber viden om arkiverne og deres indhold og dermed danner grundlaget for det arkiverne formidler, f.eks. i form af registraturer, vejledninger og artikler. – Interessant i denne forbindelse er, at den viden, vores seniormedarbejdere sidder inde med, kan blive svær at erstatte, når de engang trækker sig tilbage fra deres jobs i arkiverne.

Et område med store potentialer er digitalisering af (ældre) arkivalier. Dette først og fremmest i forbindelse med formidling, et område som stort set alle arkiver har udviklet eller er i færd med at udvikle, f.eks. ved udlægning af arkivalier på nettet. Digitalisering har imidlertid også andre potentialer, f.eks. som fælles projekter i forbindelse med udveksling mellem landene. Sidstnævnte kunne sagtens gøres som et fælles projekt mellem de (vest-) nordiske lande.

Bevaring af IT-arkivalier

Endelig blev det, endnu engang, på en arkivkonference understreget, hvor stor en udfordring bevaringen af IT-arkivalier er, og hvor vigtigt det er, at arkiverne hurtigst muligt kommer i gang med IT-bevaring. Meget vigtigt er det, at arkiveringsversioner af myndighedernes IT-systemer produceres og indsamles, inden systemerne bliver for gamle, og især inden de går ud af administrativ brug. Hvis dette undlades eller udsættes i for lang tid, er der fare for, at noget vil gå tabt eller at det vil blive meget ressourcekrævende at få lavet arkiveringsversionerne. Hvis dette stilles over for de vestnordiske landes relativt ringe udvikling på netop dette område, synes udfordringerne nærmest uoverkommelige.

En af de største udfordringer i denne forbindelse er, at centralmyndigheder og politikere synes fuldstændig ubevidste om problemets omfang. Dette er især gældende for Færøerne og Grønland, men også i Island, hvor Nationalarkivet har fået gang i bevaringen af IT-arkivalier, synes man at have svært ved at tackle problematikken fuldt ud, primært som følge af manglende ressourcer.

■ Tre af deltagerne på vej tilbage i bussen efter en vandretur ud fra bygden Saksun. F.v.: Lára Ágústa Ólafsdóttir (Héraðskjalasafnið á Akureyri), Jóna Simonia (Héraðskjalasafnið Isafirði) og Anni Kyster (konferencekoordinator).

Foto: Sámal T.F. Johansen.

Løsningen synes derfor at ligge i at skabe en større politisk bevidsthed om IT-bevaringens betydning for samfundet, kombineret med et arbejde for en bevaringsstrategi, der ligger tæt op ad de andre nordiske landes strategier, sidstnævnte måske inden for rammerne af et fælles nordisk samarbejde.

Vellykket med forbehold

Intet nyt under solen, kunne man fristes til at sige. Det viser sig ofte, at det er de samme udfordringer og de samme problematikker, der dukker op til overfladen ved VNAK. Spørgsmålet er så, om vi skal vælge at se glasset som halvtomt eller halvfylt. Hvis vi vælger den positive synsvinkel, så fortæller disse gentagelser os, at vi er enige om, hvilke problematikker der er de vigtige. Dette burde så igen fortælle os, at vi har fat i den rigtige ende. Derfor burde de vestnordiske arkiver have forudsætningerne for at igangsætte

de rigtige strategier. Hvorvidt vi gør det hver for sig eller som en fælles indsats, det er op til os selv.

Generelt om konferencen er at sige, at deltagerne virkede velfornøjede. Nogle fik dannet nye netværk, andre fik pustet nyt liv i gamle netværk og aftaler blev lavet om fremtidigt samarbejde. Dog var der rimelig bred enighed om, at man til næste gang burde overveje at omorganisere selve konferencen således, at deltagerne havde større mulighed for at vælge til og fra mellem emnerne. Hvorvidt en sådan ændring vil ske, får vi at se til den næstkommende Vestnordiske Arkivkonference, som afholdes i Grønland i 2014.

Oplæg m.v. vedrørende VNAK 2011 er lagt ud på hjemmesiden www.archives.fo, under emnet 'Vestnordisk Arkivkonference 2011'.

Forfatteren er leder af Landsskjalasafnið, Tórshavn.

■ Nationalarkivets tidligere beliggenhed

Foto: Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu

Et praktikophold

ved Bevarings- og Kassationsafdelingen, Statens Arkiver, København, sept. 2011

Paarnannguaq Banda Kristiansen

Grønlands Nationalarkiv

I forhold til de nordiske landes nationalarkiver må Grønlands Nationalarkiv anses som værende en ren årsunge. Først i 1982 får Grønland sin første arkivlov og dermed nationale arkiv. I 1991 sammenlægges arkivet med museet, og får den officielle betegnelse Grønlands Nationalmuseum og Arkiv. I 2007 adskilles institutionen geografisk fra museet, og flytter ind i en ny, stor og moderne bygning med langt bedre magasinfaciliteter. Den nye

bygning, forsknings- og universitetsparken Ilimmarfik huser flere institutioner, heriblandt Grønlands Universitet. Pr. 31.12.2010 har Grønlands Nationalarkiv i alt 3574 hylde-meter papirarkivalier.

Bemandingsmæssigt tæller arkivets ansatte elleve personer (2011) indbefattende arkivarer, registratorer og studentermedhjælpere. Som ethvert andet arkiv varetager Grønlands Nationalarkiv forhold omkring traditionel papirarkivalieindsamling, registrering, opbevaring samt tilgængeliggørelse af arkivalier foruden forskning og formidling.

Planer om digitalt arkiv

Grønlands Nationalarkiv påbegynder nu arbejdet med at blive i stand til at modtage og bevare digitale arkivalier, ESDH-systemer (elektroniske sags- og dokumentationshåndteringssystemer). Et indledende møde med Bevarings- og Kassationsafdelingen, Statens Arkiver i København afholdtes i 2008, hvor muligheder for bistand i forbindelse med elektronisk arkivering drøftedes. Bevarings- og Kassationsafdelingen har stillet sig beredvilligt an til at yde det grønlandske arkiv faglig assistance. Først og fremmest i forbindelse med opgaver omkring afleveringsforbe-

redelse og test. På grund af arkivets bemandingssituation lå planerne stille i nogle år, men blev genoptaget ved ansættelsen af undertegnede sommeren 2011. Mit hovedansvarsområde er at forberede og opstarte et modtagelses- og bevaringsarbejde af elektroniske arkivalier.

På vej til et praktikophold

Som nyansat arkivar og fagligt forudsætningsløs over for opgaver i arbejdet med elektroniske arkivalier, men med ledelsens lovning om oplæring og uddannelse, havde jeg et 3-ugers praktikophold på Rigsarkivets Bevarings- og Kassationsafdeling september 2011. Formålet var at skabe indblik i procedurerne omkring modtagelse og bevaring af digitale arkivalier i Danmark. Lige forinden (29. august – 2. september) var jeg så heldig at deltage i en arkivkonference på Færøerne med arkivarer fra Island, Færøerne og Grønland. Her fik jeg mulighed for at danne mig et indtryk af, hvad de forskellige vestnordiske arkiver går og tumler med af problematikker. Det blev indlysende, at arbejdet med digitale arkivalier ikke helt er så ligetil, at det kræver sin tid og grundig forberedelse. Island har kopieret den danske model, og har nu haft sit eget digitale modtagelsesapparat siden 2009. Af forskellige årsager er det færøske arkiv endnu ikke startet.

Bevarings- og Kassationsafdelingen

I silende regn og drivvåd ankom jeg til mit kommende praktiksted. Arkivchef, Kirsten Villadsen Kristmar, som tilmed er min kontaktperson, bød mig velkommen, og indledte med en præsentationsrunde hos afdelingens ansatte. Da jeg før nedrejsen har modtaget et fuldt belagt program, der viser, at jeg skiftevis skal være sammen med forskellige ansatte, imødeså jeg opholdet med spænding, og kan ikke helt undsige mig for at have været en smule nervøs.

Praktikperioden gik hurtigt og det var rart at bemærke, hvor vilige folk er til at lære fra sig og ikke mindst flittige til at udlevere skrift-

■ ... og nuværende.

Foto: Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu

ligt materiale samt henvise til links inden for egne faglige områder. Jeg kan ikke komme ind på alt her, men blot udtrykke hvad der fornemmes væsentligt i arbejdet med digitale arkivalier efter praktikopholdet. De ansatte, jeg var i kontakt med, var arkivarerne samt de it-faglige i DIARK, der modtager og tester data. Arkivarerne udfører det myndighedsvendte arbejde, som bl.a. består i kontakt med myndighederne. Det indbefatter en del administrativt arbejde, der ender med at myndigheden afleverer sit digitale arkiv (en arkiveringsversion) med egne data samt en indholds- og systembeskrivelse, enten på en DVD eller USB. Arkivaren skal kunne tyde og læse arkiveringsversionen, som udfyldes efter helt bestemte retningslinjer. Instruksen står udførligt beskrevet i Vejledning til bekendtgørelse nr. 1007 af 20. august 2010. Eventuelle afvigelser i en afleveret arkiveringsversion påpeges af testerne, og returneres til myndigheden med påbud om at rette op på fejl og mangler. Før endelig godkendelse og eventuel endegyldig 'blåstempling' kan foreligge, skal alle betingelser for så vidt være i orden. Herefter kan arkiveringsversionen arkiveres.

Et sådant forløb kan fra start til slut sagtens vare tre år.

Fremtiden

For Grønlands Nationalarkiv er der nok at gå i gang med. En arbejdsgruppe er nedsat, hvor mangt og meget skal drøftes og gennemtænkes, da beslutninger forventelig af principiel art skal tages. Desuden skal det formelle lovgrundlag på plads forinden et digitalt modtagelsesapparat kan iværksættes. Men processen er startet, og som kontakttled bliver jeg den, der fremover skal formidle kontakt mellem de grønlandske myndigheder og Bevarings- og Kassationsafdelingen i København i forbindelse med tests og konvertering. Det bliver ganske sikkert en spændende og fordringsfuld vej - førend de allerførste grønlandske, digitale arkivalier kan komme i hus.

Grønlands Nationalarkiv vil gerne benytte lejligheden her til at takke Bevarings- og Kassationsafdelingen, Statens Arkiver i Danmark for den faglige bistand, de hidtil har ydet og ikke mindst deres tilbud om fremtidig konsulentbistand.

Skribenten er arkivar ved Grønlands Nationalarkiv.

■ Bestyrelsen af ICA under generalforsamlingen i Toledo den 28. oktober 2011. Fra venstre Vu Thi Minh Huong vice-president marketing (VN), Lew

ICA mødes og konfererer i Toledo Spanien

Eiríkur G. Guðmundsson

Den organisation, som binder arkiver sammen verden over, The International Council on Archives, holdt sin årlige konference, Citramøde, generalforsamling (AGM) og andre organisatoriske møder i den gamle og smukke stad Toledo i Spanien, 24. – 28. oktober 2011. Møder og konferencen var godt besøgt, i alt var der omkring 370 deltagere fra alle verdenshjørner. Her kunne præsentationer og diskussioner ske på flere sprog end som oftest før, blandt andet på arabisk og spansk.

Konferencen

Konferencens overskrift var *Keeping Archives Alive in a Digital World. Archival Preservation in the 21st Century*.

I henhold til dette var der mange sessioner om digitale data på en eller anden måde. Blandt emner kan nævnes: *Digitising to preserve and preserving the digital*, *Integrity and Authenticity*, *Preservation Strategies and Practice* og *Trust Digital Repositories Development*. Under den sidstnævnte var den finske rigsarkivar, Jussi Nuorteva med oplæg. Konferencen var skiftevis i plenum og i parallelle sessioner. Generelt kan det siges, at konferencen var fagligt god, og at lokalerne og andre omgivelser var af høj kvalitet, hvis man kan sige det sådan.

Forum of the National Archivists/eller Citra nedlagt?

Inden selve konferencen blev der holdt et møde, som kaldtes Forum of the National Archivists. Mødet er

kun for de nationale ledere af arkiver og kommer i stedet for Citra-møderne, som i årtier har været ICAs vigtigste organ og har præget det internationale samarbejde. Mødet var en prøve, fordi man regnede med, at en ændring i ICAs konstitution ville blive vedtaget senere på ugen. Den går ud på at forenkle forholdene inden for ICA, og at der holdes færre møder end i det gamle Citra, som så blev nedlagt under generalforsamlingen.

David A. Leitch, generalsekretær, blev spurgt om denne grundlæggende ændring: *What are the constitutional changes that were made on the last Annual General Meeting (AGM) that was held in Toledo Oct 28, and what are the aims ICA hopes to achieve with these changes?*

David A. Leitch: At the AGM

Bellardo (USA) vice-president program, formand Martin Berendse (NE), David Leitch general sekretær, Andreas Kellerhals (AT) vice-president finance.
Foto: EGG.

in Toledo on 28 October, ICA decided to replace the CITRA, an annual event open only to voting members (national archivists and chairs of professional associations), with an Annual Conference open to everyone. The CITRA format was used forty-three times and produced much stimulating professional content over several decades. However, all organisations must modernise to meet the challenges of the 21st century, and ICA is no exception. The new Annual Conferences will be based on a strong professional programme, including ICA projects, and governance meetings that determine ICA strategy. In addition, there will be a new Forum for the National Archivists, giving them a distinctive voice in the organisation. By making these changes, ICA intends to increase opportunities for active involvement in the organisation and to recruit new members.

■ Den norske riksarkivar har ordet under ICAs generalforsamling.

Foto: EGG.

Anyone with an interest in archives is welcome in ICA.

Opgaverne foran

Generalsekretæren David A. Leitch blev også spurgt om, hvilke var de største opgaver ICA står over for i den nærmeste fremtid, d.v.s. det næste år. *What are the biggest tasks of ICA in the year 2012?:*

David A. Leitch: In 2012 ICA will update its strategy in the light of the digital revolution and the challenges of globalization. ICA must provide more support to archivists, who have to manage records in electronic format but who also have to deal with huge quantities of records on paper and other traditional media, by creating training opportunities and producing relevant standards and best practices. At the same time ICA will revise its constitution and organisational structures so that they are in line with the strategic direction of the organisation.

It will also attempt to develop partnerships with international organisations such as the World Bank. It will play a major role in the development of the Blue Shield network, which aims to improve preparedness in the event of natural or man-made disasters. It will continue to work with UNESCO on the Memory of the World Programme. Its Fund for International Development in Archives (FIDA) will bring help to archivists in acute need in developing countries. Finally, ICA is preparing for its next Congress, on the theme of A Climate of Change, in Brisbane in August 2012. It hopes that this will strengthen the ICA network and boost archives in the Pacific region.

Som det fremgår af generalsekretærens svar, foregår den næste store arkivkongres ICA holder, i Brisbane. Det bliver den 20.-24. august 2012. Endnu et spændene og exotisk sted for os nordboere.

Til sidst skal nævnes, at under dagene i Toledo vedtog generalforamlingen, at den næste ICA konference, skal hostes af Korea og holdes i Syd-Koreas hovedstad Seoul. Også langt væk fra Norden.

Eirik Hachvaag Andersen

Lørdag 9. juli fejret republikken Sør-Sudan sin selvstendighed etter mer enn 20 års borgerkrig. Det er et land med mange ulike språk, stammer og etniske grupper. Nasjonsfelleskapet er bygget på en katolsk tro, og en kulturhistorie som strekker seg tilbake til den nubiske sivilisasjonen (ca. 3100 f.kr.). Etter at det britisk-egyptiske kolonistyre trakk seg ut i 1956 har området vært kontrollert av de muslimske myndighetene i Khartoum.

Norsk engasjement

Norge har gjennom langvarige engasjementer fra misjons- og bistandsorganisasjoner bygget sterkt partsforhold til folket i Sør-Sudan. Norsk Folkehjelp var eksempelvis den eneste bistandsorganisasjonen som opererte bak frontlinjene under borgerkrigen. I dag er eks-minister Hilde Frafjord Johnsen FNs spesialutsending i landet.

Den norske tilstedeværelsen er prestigetung – også politisk. Både Kronprins Haakon og utviklingsminister Erik Solheim var med i den norske delegasjonen som deltok ved selvstendighetsmarkeringen 9. juli.

Nasjonalarkiv

Allerede under flaggseremonien havnet arkivene på dagsorden. Da det sudanske flagget var firt ble det proklamert at flagget ikke skulle

nasjonal

retturneres til Khartoum som sere-moniell etikette tilsier, men i stedet arkiveres i Sør-Sudan som historisk dokumentasjon. Kronprins Haakon kom senere med dagens største arkivnyhet, da han i en tale annonserte at Norge gir et nasjonalarkiv som gave til den nye staten.

I dag oppbevares store deler av Sør-Sudans arkivbestand i et stort telt fra USAID. Materialet skriver seg fra perioden etter briterens ankomst på 1890-tallet. Grunnet det tropiske klimaet med høye temperaturer, stor

■ Riksarkivet i Juba, Sør-Sudan, består i dag av dette teltet som ble oppført i 2007. Det har ingen andre sikkerhetstiltak enn ståldører med hengelås, og mangler ventilasjon.

Foto: Martha Hunt.

Norge gir arkiv til Sør-Sudan

luftfuktighet og mye insekter, er arkivmaterialet i dårlig forfatning. Det rapporteres at dokumenter som er mindre enn 10 år gamle allerede er i ferd med å gå i oppløsning. Det haster derfor å få sikret arkivene – og utfordringene står i kø.

Mange utfordringer

Manglende infrastruktur er kanskje det aller største problemet. I et land som er på størrelse med Frankrike finnes det bare 60 km med asfaltert vei. Ustabil strøm-

forsyning og manglende tilgang på driftsutstyr og reservedeler vil utvilsomt vanskeliggjøre arbeidet med nasjonalarkivet. Det er dessuten viktig å få kartlagt hvor mye arkivmateriale som finnes, både lokalt og i andre land. Det er på det rene at det finnes Sør-Sudanske arkiver i Sudan, Etiopia og Storbritannia.

Et riksarkiv bør i tillegg utrustes for å kunne ta imot fremtidig arkivmateriale fra lokale og nasjonale myndigheter. Dette er viktig for å

kunne skape et transparent samfunn med mindre korrupsjon og et legitimt maktapparat.

Det er også nødvendig å få kartlagt konserveringsbehovene og iver sette tiltak så fort som mulig. Opp- læring og arkivkompetanse er en annen stor utfordring. Et problem i den forbindelse er at kvalifiserte personer ofte foretrekker godt betalte jobber i internasjonale hjelpe- organisasjoner fremfor å arbeide for statlige myndigheter.

Dårlig kommunikasjon

Arkivarer uten grenser er kjent med at norske arkivmyndigheter aldri har vært informert om nasjonalga- ven til Sør-Sudan; verken i planleg- gingsfasen eller i ettertid. Gaven er i sin helhet forberedt av Det norske utenriksdepartementet (UD) som nå har bekreftet at UNOPS (United Nations Office for Project Services) får det helhetlige planleggings- og prosjektansvaret for nasjonalarkivet.

I dokumenter som vi har fått innsyn i, fremgår det at UD regner med å bruke i størrelsesorden 10- 12 millioner kroner på gaven. Dette virker på oss som et svært lavt be- løp - prisnivå og arbeidsmengde tatt i betraktning. Arkivarer uten Grenser vil derfor fortsette å jobbe sammen med våre internasjonale samarbeidspartnere for å bidra til at prosjektet blir gjennomført i hen- hold til gode arkivfaglige standarder.

Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv

tillhandahåller forskningsmaterial för användning inom forskning, undervisning och studier

Pertti Hakala

Samhällsvetenskapliga dataarkivet utgör en forskningsinfrastruktur av nationell betydelse. Arkivet mottar och bevarar forskningsmaterial som producerats inom ramen för s.k. humanvetenskaper och tillhandahåller det kostnadsfritt för forskare, lärare och studenter, för vidare förädling.

Under det dryga årionde som dataarkivet verkat har materialbestånden stadigt ökat. Förteckningen över mottaget material innehåller uppgifter om det inhemska och utländska forskningsmaterial som kunderna kan beställa för eget bruk. Arkivet

innehåller i dag över 1 200 materialhelheter; av dem är 140 av kvalitativ karaktär och över 1 050 av kvantitativ, närmast statistisk, dito. Dataarkivet inledde sin verksamhet 1999 men började först 2003 motta s.k. kvalitativt material. Materialet tillhandahålls endast för vetenskaplig forskning och för undervisning eller studier.

Dataarkivet används av universitetssamfundet i vid mening, av studenter som utför seminarie- eller övningsarbeten, men också av emeritusprofessorer. Huvudparten av det material som levererats för vidare bruk används av studerande för arbeten i samband med grundexamen, t.ex. för avhandlingar pro gradu. Eftersom de

även drar nytta av det material som beställts för undervisningsändamål kan universitetsstuderandena anses som Dataarkivets viktigaste kundkategori. Dataarkivet används även av studerande vid yrkeshögskolor.

Samhällsvetenskapliga dataarkivets tjänster är kostnadsfria också för de forskare och organisationer som överlåtit material till arkivet. Dataarkivet producerar bl.a. noggranna metadata över materialet, dvs. beskrivningar av materialet och av variablerna, och förvarar data i sådant format som möjliggör långtidsanvändning. Den som ursprungligen producerat materialet behöver därmed inte bekymra sig över uppdateringen av materialet p.g.a. nyare versioner eller ständigt föränderliga format.

Överlåtelseerna av material för återanvändning och förädling brukar numera uppgå till ca 500 per år. Siffran säger inte allt om antalet användare. Det material som ställs till förfogande för undervisning brukar användas av flera personer och det undervisningsmaterial som är fritt tillgängligt på webben laddas varje år tusentals gånger. När den absoluta merparten av materialet blir tillgängligt via en webbportal som nu är under utveckling väntas beställningarna av material bli mångdubbelt fler.

Den uppdaterade, lättillgängliga webbplatsen som möjliggör tillgång till material och information, oberoende av tid och rum, utgör Dataarkivets viktigaste arbetsredskap och

■ Moderniseringen av Samhällsvetenskapliga dataarkivets webbtjänster inom ramen för projektet Dataarkivet 2015 leds av chefen för Samhällsvetenskapliga dataarkivet Sami Borg och utvecklingschef Arja Kuula. Projektet har finansierats av Finlands Akademi.

Foto: Helena Laaksonen.

informationskanal. Ifall kunden inte på egen hand med hjälp av förteckningen på webben lyckas ta sig fram till materialet bistår arkivpersonalen gärna vid planeringen av sökningar och söker även fram lämpligt material åt kunden.

Om någon kund vill ha tillgång till datamaterial bör han först skicka in en undertecknad förbindelse att följa villkoren för användning och en undertecknad ansökan om tillstånd att få använda material, där han bl.a. anger syftet. Sedan Dataarkivet mottagit de ifyllda och undertecknade blanketterna får kunden i bästa fall tillgång till materialet ännu samma dag, via e-post. Leveranserna av material på CD-diskar per post sker också rätt snabbt.

Dataarkivet tilldelades år 2010 s.k. infrastrukturmedel av Finlands Akademi för att kunna utveckla sina tjänster. Medlen har använts inom projektet Dataarkivet 2015, där avsikten är att bl.a. utveckla en portal som skall ersätta det manuella systemet för frambeställning av material. An-

vändare vilka registrerat sig kommer i framtiden att kunna ladda ner material direkt från webben.

Samhällsvetenskapliga dataarkivet deltar i grundandet av sam-europeiska forskningsinfrastrukturen CESSDA-ERIC som kommer att utgöra en takorganisation för de europeiska samhällsvetenskapliga dataarkiven. För medlemskap i CESSDA-ERIC krävs utvidgad service samt kännbar modernisering av vissa funktioner. Den infrastrukturfinansiering som Finlands Akademi beviljade är av avgörande betydelse i detta sammanhang.

Samhällsvetenskapliga dataarki-

vet utgör en separat institution vid Tammerfors Universitet. Arkivets verksamhet är dock av riksomfattande karaktär. Det betjänar också utländska forskare och studenter som visar intresse för finländskt material. Dataarkivets materialkatalog är tillgänglig även på engelska och samtliga beskrivningsuppgifter översätts till engelska. Det kvantitativa materialet översätts till engelska, utan kostnad för kunden. Dataarkivet har också en del svenskspråkiga materialhelheter som beskrivits på svenska i förteckningen över materialet.

Dataarkivet står i tät och regelbunden kontakt med de europeiska dataarkiven och motsvarande i den övriga världen, och förmedlar vid behov material från dem till finländska forskare. Redan innan CESSDA-ERIC hade de europeiska dataarkiven byggt upp en gemensam materialkatalog som gör det möjligt för forskare från andra länder att finna beskrivningsuppgifter om allt deponerat material i Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Dataarkivets engelskspråkiga webbplats:

<http://www.fsd.uta.fi/english/>

Materialkatalog på engelska:

<http://www.fsd.uta.fi/english/data/catalogue/>

Dataarkivets svenskspråkiga webbplats:

<http://www.fsd.uta.fi/svenska/>

Materialkatalog på svenska:

<http://www.fsd.uta.fi/svenska/data/katalog/>

Den historiestuderende og arkiverne

Gunner Lind

Det er beklageligt, at de historiestuderende så sjældent bruger arkiverne. Det hører man tit både blandt deres lærere og blandt arkivarer. I næste sætning udtrykker disse venlige mennesker så forståelse for, at arkivstudier kan være svære at passe ind i nutidens tidskontrollerede og produktivitetsfokuserede studieliv.

Mange historiestuderende bruger ganske givet aldrig et arkiv, i hvert fald ikke ud over "introduktionsworkshop" niveau. Måske gælder det de fleste. Jeg tvivler på, at det var bedre i de gode, gamle dage: I Danmark var situationen i hvert fald ikke meget anderledes for en generation siden, og før da rummede studieordningerne helt klart ikke plads til arkivstudier for andet end de få, der sigtede mod en forskerkarriere. Men uanset hvordan det var i fortiden, er det dog relevant at tage stilling til det potentiale, som vi kan iagttage nu. De historiestuderende, som aldrig gennemfører et egentligt arkivbaseret projekt, går glip af en faglig kernekompetence og en første klasses intellektuel oplevelse.

Her er det min opfattelse, at de kontrollerede og fokuserede studieformer ikke er en hindring. Snarere tværtimod. Det kræver imidlertid, at det arkivbaserede projekt sættes eks-

plicit på dagsordenen, og det kræver et på forhånd tilrettelagt samarbejde mellem universitetslærere og arkivarer.

Sådan er min konklusion på baggrund af en række undervisningsforløb på min arbejdsplads, Københavns Universitet. Det ene eksempel er en række hold, der har dannet rammen om bachelorprojekter: individuelle opgaver på 15 point (1/4 års arbejde), placeret på tredje studieår. Disse hold har haft emnet Københavns social- og kulturhistorie og har været afviklet i samarbejde med Københavns Stadsarkiv. De studerende har skullet vælge projektemner, baseret på materiale i dette arkiv. Undervisningen har for en stor dels vedkommende været henlagt til arkivet, og arkivarer har både stået for dele af undervisningen og ydet individuel vejledning, specielt omkring emnevalg og heuristik. Deres ekspertise – og den ekstra lærerarbejdskraft – har gjort det muligt at gennemføre gode arkivbaserede projekter inden for en ramme, hvor der normalt kun arbejdes med trykt materiale. Forudsætningerne er dels et skarpere fokus i undervisningen end på andre hold, altså mindre frihed til at vælge emner og materiale for de studerende; dels et tæt koordineret samarbejde mellem universitetslærere og arkivarer.

Det andet eksempel er den afsluttende hovedopgave (speciale) på master-niveau (30 point, altså ½ års

arbejde). Det element i studiet, som er mest egnet til et arkivstudie. Her har der været gode erfaringer, efter at den forberedende projektplanlægning er trukket ud som et særligt forløb før det halve år begynder. Der er måske (ind til videre) ikke flere der begynder et arkivbaseret projekt, men de der gør, har på forhånd tilrettelagt et forløb hvor der findes materiale af passende art og mængde. Den første forudsætning for succes. Lige nu arbejdes der med at give bedre, målrettet arkivvejledning under projektforbereelsen i samarbejde med arkivarer fra Statens Arkiver og Københavns Stadsarkiv.

Kort sagt: Hvis de studerende skal blive arkivbrugere, skal det indbygges eksplicit i deres undervisning. Mest effektiv er arkivbrug som tema for et helt hold. Uanset om der arbejdes på hold eller individuelt, er der brug for at der bliver sat særligt ind omkring heuristik, enten i form af kraftig arkivarbistand eller tid til projektforbereelse, eller begge dele. Materialet skal være fundet, og det skal være af passende art og mængde i forhold til problemstillingen. Ellers kan et arkivbaseret projekt ikke passe ind i et stramt styret studieforløb.

Forfatteren er professor i tidlig nyere tids historie ved Københavns Universitet.

Arkivrådet Eljas Orrman

gick i pension

Heidi Mustajoki

Chefen för Riksarkivets ansvarsområde för styrning och bevaring arkivrådet professor Eljas Orrman gick i pension fr.o.m. 1 november 2011.

Eljas Orrman trädde i finska arkivverkets tjänst 1974. Han ledde 1995–1999 landsarkivet i Vasa och verkade från år 2000 som arkivråd vid Riksarkivet. Orrman har därtill varit t.f. biträdande professor i Finlands historia vid Helsingfors Universitet 1988–1992.

Ansvarsområdena vid Riksarkivet omfördelas fr.o.m. 1 november 2011, varvid ytterligare ett fjärde ansvarsområde etableras. De uppgifter som tidigare sköts av Eljas Orrman åligger arkivrådet Jaana Kilkki och forskningsdirektör Päivi Happonen.

Skribenten är informatör vid Riksarkivet.

Arkivene i 2030

- scenarioer for arkivsektoren

Maria Press

ISSN 1503-5972 (trykt utg.)
ISSN 1504-9167 (online)
ISBN 978-82-8105-093-8
Utgitt av Norsk kulturråd 2011

ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd) står bak en spennende skrift som beskriver norske arkiv og arkivinstitusjoner i fremtiden – nærmere bestemt i 2030. Tanken har vært at fremtidsscenarioene skal tjene som nyttig bakgrunn for stortingsmeldingen for arkivfeltet, som etter planen skal legges frem i 2012.

Skriftet har blitt til som et resultat av to workshops som har blitt gjennomført med ca. 30 personer fra ulike deler av arkivsektoren høsten 2010. Gruppen kom fram til fire tenkte fremtidsscenarioer som ikke alltid er sannsynlige eller ønskelige, men viser hva som kan skje i et langsiktig perspektiv og synliggjør veivalg som sektoren står overfor i dag. Scenarioene tar utgangspunkt i forandringer og trender som man ser i samfunnet i dag, men som man ikke vet konsekvensene av, for eks. endringer i demografi, økonomi, teknologi og globalisering. I forlengelsen av disse endringene spør man: Vil datafangsten i fremtiden være helhetlig og relevant eller tilfeldig og fragmentert?

Og hva slags tjenester vil samfunnet etterspørre fra arkivsektoren i fremtiden – kun rettsdokumentasjon eller også kunnskap og opplevelse? Ut fra disse usikkerhetene har man framstilt fire scenarioer som inneholder mye morsom men også ganske skremmende lesning.

Her finner vi et scenario der Norge har gått fra å være en oljenasjon til å være en velstående

ren bevarer bare grunnleggende rettighetsdokumentasjon og det gjøres i forskjellige systemer uten koordinasjon. Som en konsekvens får allmennheten tilbud om tjenester av ulik kvalitet og innhold i ulike deler av landet, og private betalingstjenester blomstrer. I et tredje lignende scenario har internasjonale selskaper blitt store, og tilbyr kundene den rettsdokumentasjonen som den offentlige arkivsektoren ikke kan gi. En ny underklasse er "de

arkivløse", som ikke har råd å kjøpe arkivtjenester. Scenario fire beskriver et scenario der samfunnet er opptatt av bevaring og dokumentasjon av rettigheter og der arkiv spiller en viktig juridisk rolle, men der kulturperspektivet ikke lengre finnes. Det digitalt skapte materialet bevares i sin helhet, og det går med mye ressurser for å sile ut relevant informasjon til forskere.

Skriftet på 50 sider inneholder mye tankeverdig stoff og er velskrevet. Den inneholder mange morsomme eksempler og sitater fra fremtiden som viser på konsekvensene av de ulike scenarioene. Skriftet anbefales alle arkivstrateger. Den kan lastes ned fra nettet på adressen: <http://www.abm-utvikling.no/publisert/abm-skrift/skrift-69>

kunnskapsnasjon. Alt arkivmateriale blir bevart og formidling av kunnskap blir sett på som en viktig samfunnsoppgave som har blitt svært lønnsom økonomisk. I scenario to finner vi et samfunn med knapp økonomi der datafangsten er tilfeldig og fragmentert. Arkivsektoren

Skolväsendets källor

En vägledning till skolforskning i Riksarkivet

Christian Larsen

Lars Wickström:
Skolväsendets källor.
En vägledning till skolforskning i
Riksarkivet. 299 s.
Skrifter utgivna av Riksarkivet.
 2011. ISBN 978-91-88366-93-1.
 Pris: 200 SKR.

Det svenske Riksarkiv har en lang tradition for at udgive arkivguider, der ikke alene hjælper brugeren med at finde det, hun søger efter, men som også er med til at åbne op for og gøre omverdenen opmærksom på de mange skatte, som arkivvæsenet rummer. En af disse skatte er de righoldige samlinger til skolens historie – arkiver, der belyser udviklingen fra de tidligste tider, hvor uddannelse var for de få, der kunne og ville betale, over indførelsen af obligatorisk skolegang og til nutidens uddannelsessamfund, hvor alle skal have en længere videregående uddannelse. Men arkiverne belyser også det enkelte barns skolegang, lokalsamfundenes holdning til skolen, lærernes kamp for indflydelse og professionalisering, nye skolefag og undervisningsmetoder og meget andet.

I den foreliggende guide gør Lars Wickström rede for den svenske skoles historie i korte træk, inden han går over til at fortælle om sko-

learkivalier i Riksarkivet og hos kommunearkiver. Inden for hvert hovedafsnit gør forfatteren rede for, hvordan skolevæsenet har været organiseret, hvilke myndigheder der har fandtes, og hvilke arkivalier disse myndigheder har produceret.

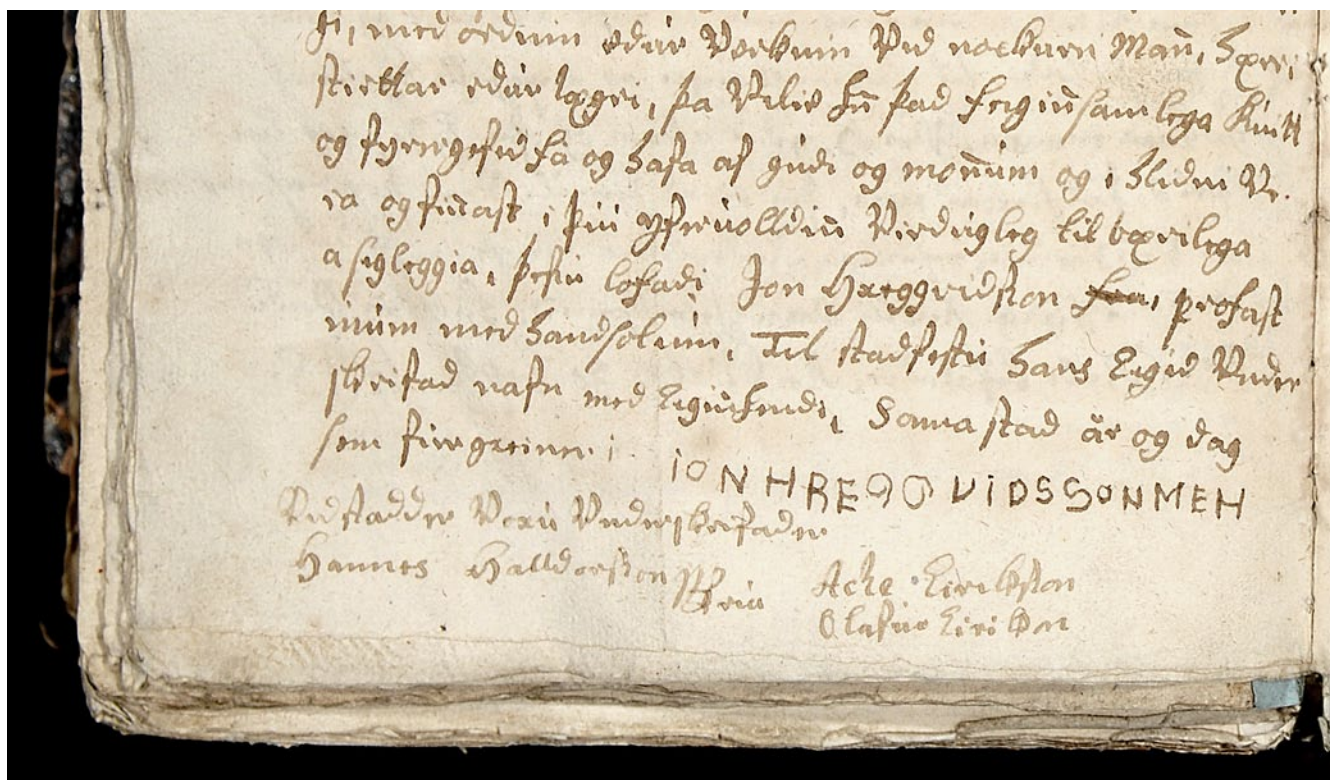
En af de ting, der træder markant frem under læsningen, er, hvordan den svenske stat så at sige erobrer uddannelsesområdet. Som de svenske forskere Christina Florin og Ulla Johansson har vist i *"Där de härliga lagrarna gro ..."*. Kultur, klass och kön i det svenska läroverket 1850-1914 (1993), blev ikke alene ud-

dannelsernes ydre forhold og indbyrdes sammenhæng sat i system. Statens lange arm strakte sig også inden for institutionernes vægge. Både lovgivere og centraladministration havde behov for i stadig større grad at systematisere og skabe ens rammer for de forskellige dele af uddannelsesområdet – en standardisering af skolens indre arbejde – ved et voksende antal love, cirkulærer og uddredninger om skolespørgsmål. Denne proces afspejler sig netop i de skolehistoriske arkiver, hvor antallet af indberetninger, statistik, uddredninger, gamle og nye uddannelser i statsligt regi osv. vokser markant i løbet af 1800- og 1900-tallet. En proces, der også kendes fra Danmark.

Der er ingen tvivl om, at den foreliggende guide vil være en stor og nyttig hjælp for den, som giver sig i kast med at udforske den svenske skoles historie eller aspekter heraf. Som en ekstra gevinst til den, der vil give sig i kast med det forrige århundredes skolehistorie, er der en fortegnelse over 1900-tallets skolespørgsmål A-Ø med korte forklaringer og henvisninger til arkivalier om det pågældende emne.

Skribenten er arkivar og forsker ved Bevarings- og Kassationsafdelingen, Riksarkivet, København.

■ En del af den side i provstens bog hvor Jón Hreggviðsson stadfæster med sin underskrift, at han lover bod og bedring.

Foto: Áslaug A. Stefánsdóttir.

Med egen hånd

Björk Ingimundardóttir

Jón Hreggviðsson er en af hovedpersonerne i romanen Islandsklokken af nobelpristageren Halldór Kiljan Laxness. Jón Hreggviðsson fandtes i virkeligheden, selvom forfatteren overdrev visse faktorer i hans eventyrlige liv.

En morder?

Først på vinteren 1683 kom Jón som gæst til en gård sammen med nogle andre, blandt andet bøddelen Sigurður Snorrason. Jón og Sigurður kom op at skændes, blandt andet fordi de var fulde, og Sigurður slog Jón med en ridepisk. Da mørket faldt på, red de to en anden vej end de andre gæster. Om natten kom

Jón til den næste gård ridende på Sigurðurs hest og med hans hue på hovedet. Da man begyndte at lede efter Jóns ejendele, fandt man bøddelen død i en lille bæk, liggende på knæ, men med hovedet oppe på bredden. Der var ingen livstegn og nogen havde lukket hans øjne og mund. Senere sværgede 12 mænd, at de anså Jón Hreggviðsson for at være skyldig i bøddel Sigurður Snorrasons død. På Altinget i 1684 blev Jón således dømt dokumenteret morder og Sigurðurs drabsmand. På det tidspunkt havde Jón nået at flygte fra fængslet på landfogedens residens Bessastaðir og var på vej til Holland.

Efter en ret så eventyrlig rejse nåede Jón til København og blev soldat

i kongens livvagt. I 1686 kom han til Island med to lejdebrev fra kongen (Jón skulle nyde beskyttelse, mens han førte sin sag for retten i Island), pas fra livvagterne og en højesteretsstævning i sin egen sag. Lejdebrevne blev oplæst på Altinget samme år, men man ignorerede højesteretsstævningen. Jón lovede landfogeden at omgås alle mennesker i fred og fordragelighed og anså sig for at være rensat for alle anklager.

Domsfejl

Jóns sag og behandlingen af den blev senere taget op af professor Árni Magnússon og lovmand Páll Vídalín, men de skulle bl.a. udarbejde en jordebog over Island og udfærdige en udførlig undersøgelse af

befolkningens tilstand. En af deres opgaver var at undersøge anklager mod embedsmænd for domsfejl. I 1708 dømte de lovmand Sigurður Björnsson til at miste sit embede på grund af behandlingen af Jóns sag i 1686 og Jón pligtig til at fremskaffe en ny højesteretsstævning. Overretten, som skulle dømme i sager mod lovmænd for deres domme på Altinget, frifandt Sigurður 1710, hvis han sværgede at han var uskyldig, men Jón Hreggviðsson til retmæssigt at blive sat i fængsel, og han skulle sendes til Bremerholmen. Jón blev til sidst frifundet ved den danske højesteret i 1715.

Ringagt for kongen

Det ser ud til, at Jón har været noget drikfældig, og når han drak, blev han rapmundet og grovmundet. Han talte respektløst om kongen ved kirken 31. juli 1693 og blev af den grund udelukket fra sakramentet. Jón opsøgte provst Halldór Jónsson i Reykholt den 3. oktober samme år og påstod ikke at kunne huske eller vide af at have sagt det, som han skulle have sagt. Men hvis han havde forbrudt sig, ville han være det kvit og acceptere den straf, som myndighederne ville pålægge ham. Jón lovede provsten dette med håndslag og bekræftede det med sin egen underskrift, som kan ses her. Da underskriften fandt sted, var Jón ca. 43 år gammel.

Jón blev dømt til særdeles voldsom kagstrygning på Altinget i 1693 og til at slå sig på munden tre gange. Han fik syndsforladelse hos provsten den 10. december den samme vinter.

Skribenten er seniorforsker i Islands Nationalarkiv.

◆ ■ Provst Halldór Jónssons kopibog fra 1663-1699. Meget få af provsters kopibøger er bevaret fra denne periode.

Foto: Aslaug A. Stefánsdóttir.

Riksarkivet i Juba, Sør-Sudan, består i dag av dette teltet som ble oppført i 2007. Det har ingen andre sikkerhetstiltak enn ståldører med hengelås, og mangler ventilasjon. , s. 206.

Foto: Martha Hunt.

Norge skal gi Sør-Sudan et nytt riksarkiv i gave.

Indhold

Hovedredaktøren	162
<i>Leon Jespersen</i>	
En stor arkivpersonlighet höll avskedsföreläsning	163
<i>Pertti Hakala</i>	
Civiltjänstgöring i Riksarkivet	164
<i>Mauri Laine</i>	
Barn till utländska soldater	166
<i>Lars Westerlund</i>	
Sentraldepot for Arkiverket – et konseptvalg.....	168
<i>Leif Andresen</i>	
Arkivportalen som App	170
<i>Ole Myhre Hansen</i>	
Ekspertseminar om urfolk- og minoritetsarkiver i Kautokeino 27.-28.sept. 2011	172
<i>Solbjørg Ellingsen Fosshheim</i>	
23,5 millioner til Arkiverket	173
<i>Maria Press</i>	
His Masters Voice – Synlighet, tilgjengelighet og formidling.....	174
<i>Ivar Fønnes</i>	
Arkivredovisning i brytningstid Riksarkivets enkätundersökning om förteckningsläget vid statliga myndigheter.....	176
<i>Martin Utvik</i>	
Tillsynsavdelningens konferens för statliga myndigheter med elektroniskt tema.....	179
<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Hans Järtas medalj till radioprogram om släktforskning	180
<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Barnen intar gamla Riksarkivet.....	181
<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Svenska Riksarkivets Projekt 47 – nu igång på allvar! ..	183
<i>Jens Kling</i>	
Arkivkonferens på Hasselbacken	185
<i>Maria Nordström Jarnryd</i>	
Arkiv är till för alla – strategi för Riksarkivets barn- och ungdomsverksamhet 2012-2014	186
<i>Eva Sjögren Zipsane</i>	
En ny kildeudgivelse – Overrettens dokumenter udgives.....	188
<i>Hrefna Róbertsdóttir</i>	

Registrering og digitalisering af fotos på tre regionalarkiver i Island.....	190
<i>Borsteinn Tryggvi Músson</i>	
Skybrud i København den 2. juli 2011	192
<i>Asger Svane-Knudsen</i>	
Aflevering af geografiske data til arkiv.....	194
<i>Jeppé Klok Due</i>	
Overvågning af samlingen af digitale arkivalier.....	196
<i>Jan Dalsten Sørensen</i>	
Målrettet investering i nye målgrupper	197
<i>Ashbjørn Thomsen og Annette Østergaard Schultz</i>	
Nyt kort- og tegningsmagasin i København	198
<i>Sarah Lund Pedersen</i>	
Vestnordiske arkivers komplekse udfordringer Vestnordisk Arkivkonference 2011	199
<i>Sámal Tróndur Finnsson Johansen</i>	
Et praktikophold ved Bevarings- og Kassationsafdelingen, Statens Arkiver, København, sept. 2011	202
<i>Paarnannguaq Banda Kristiansen</i>	
ICA mødes og konfererer i Toledo Spanien.....	204
<i>Eiríkur G. Guðmundsson</i>	
Norge gir nasjonalarkiv til Sør-Sudan.....	206
<i>Eirik Hochvaag Andersen</i>	
Institutionen – Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.....	208
<i>Pertti Hakala</i>	
Synspunkter – Den historiestuderende og arkiverne	210
<i>Gunner Lund</i>	
Arkivrådet Eljas Orrman gick i pension	211
<i>Heidi Mustajoki</i>	
Arkivene i 2030 – scenarioer for arkivsektoren	212
<i>Maria Press</i>	
Skolväsendets källor – En vägledning till skolforskning i Riksarkivet	213
<i>Christian Larsen</i>	
Dokumentet – Med egen hånd.....	214
<i>Björk Ingimundardóttir</i>	